

Vilniaus Universitetas
Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas

Tarptautinių santykių ir diplomatijos magistro programa

Algis Vaičeliūnas
II kurso studentas

SAUGUMO PRIVATIZAVIMAS: PRIVAČIOS KARINĖS KOMPANIJOS

Magistro darbas

Vilnius, 2007 m.

TURINYS

IIVADAS

I. PRIVAČIŲ KARINIŲ KOMPANIJŲ IR SAMDINIŲ SAMPRATA, BEI JŲ VEIKLA.

1.1 Samdiniai ir jų veikla.

1.2 Privačių karinių kompanijų apibrėžimas, tikslai ir uždaviniai.

1.3 Privačių karinių kompanijų ir samdinių palyginimas: panašumai ir skirtumai.

II. PRIVAČIŲ KARINIŲ KOMPANIJŲ TEISINIS REGULIAVIMAS IR KONTROLĖ.

2.1 Tarptautinės teisės taikymas privačių karinių kompanijų veiklai.

2.2 Privačių karinių kompanijų tarptautinis reguliavimas: galimybės ir kryptys.

2.3 Nacionalinės teisės taikymas privačių karinių kompanijų veiklai.

2.4 Privačių karinių kompanijų nacionalinis reguliavimas: galimybės ir kryptys.

III. PRIVAČIŲ KARINIŲ KOMPANIJŲ VAIDMUO KARINĖSE OPERACIJOSE.

2.1 Privačių karinių kompanijų plėtra po šaltojo karo pabaigos.

2.2 Privačios karinės kompanijos kovos su terorizmu ir taikos palaikymo operacijų kontekste nuo 2001 metų.

IV. SAUGUMO PRIVATIZAVIMO PERSPEKTYVOS PRIVAČIŲ KARINIŲ KOMPANIJŲ KONTEKSTE.

IV. IŠVADOS

I. Įvadas

Samdiniai ir samdoma kariuomenė yra niekam tikusi ir pavojinga. Tas kas remia bei naudoja ginkluotus samdinius, niekada nebus stiprus ir patikimas. Samdiniai yra ambicingi, susiskalde, nedrausmingi, neištikimi, įžūlūs tarp draugų, bailiai tarp priešų ir nesilaiko duoto žodžio.

Machiavelli, Valdovas

Diskusijos dėl privačių karinių kompanijų panaudojimo konfliktų zonose ilgą laiką buvusios tabu visuomenėje dar ir dabar nėra dažnos. Ši tema yra kontroversiška dėl daugelio priežasčių: pirmiausia, privačios karinės kompanijos (PKK) yra dažnai sutapatinamos su privačiomis kariuomenėmis, samdiniais ar samdinių grupėmis ir antra, jų veikla nėra aiškiai apibrėžta tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose. Kadangi plačioji visuomenė mažai informuota apie šį iš pirmo žvilgsnio naują reiškinį, visuomenės informavimo priemonės naudojamos tokius žodžius kaip „Samdinys“ ar „Privati kariuomenė“ stengiasi sukurti sensaciją.

Nors valstybės išlieka svarbiausiomis tarptautinių santykių veikėjomis, jos praranda galios monopolį. Tarptautiniuose santykiuose įsitvirtinusi nuostata, jog kariauti gali tik valstybės, keičia praktika, kurioje karas tampa niša verslui. Saugumo privatizavimas tapo vienu iš sparčiausiai augančių pasaulinės ekonomikos sektorių per pastaruosius penkiolika metų, kurio metinės pajamos siekė milijardus Jungtinių Amerikos Valstijų dolerių.¹

Samdinių ir privačių kariuomenių istorija ilga kaip ir pačių karų. Individai, bendruomenės ar valstybės, siekdamos apsaugoti savo teritoriją, turtą bei galimybę dalyvauti karuose, naudojo samdomus kareivius ir karinius kontingentus. Ši praktika baigėsi po Vestfalijos sutarties pasirašymo 1648 metais, kurioje buvo apibrėžta modernios valstybės idėja. Pagal Vestfalijos sutartį, valstybė privalėjo pati pasirūpinti savo šalies bei jos piliečių saugumu.² Vyriausybės, siekdamos apsaugoti savo šalį ir jos suverenitetą nuo išorinių ir vidinių grėsmių, šaukė į tarnybą savo šalies gyventojus. „Visuotinė privaloma karinė tarnyba, leidžianti patiems gintis nuo Europos monarchų išpuolių, buvo įtvirtinta 1798 metais, Prancūzijos revoliucijos metu. Pašauktieji kariai

¹ <http://www.postscriptum.lt/7-karas/karas-kaip-preke/>

² http://en.wikipedia.org/wiki/Peace_of_Westphalia#Results

privalėjo kariauti už savo šalį nepriklausomai nuo lojalumo, tautybės ir ideologijos.“³ Valstybių kariniai pajėgumai užtikrinant savo šalių saugumą bei gebėjimą kariauti už savo šalies ribų, sudarė puikias prielaidas valstybėms prisidėti prie regioninio bei globalinio saugumo stiprinimo.

Šiandien, Vestfalijos sutartimi įtvirtintai tarptautinei tvarkai, kurioje pagrindinį vaidmenį atlieka valstybės, o karinėje srityje – reguliariosios kariuomenės, metamas iššūkis. Palaiapsniui yra grįžtama į karų ir konfliktų privatizavimo laikus. Tai sąlygoja naujų, daug kompleksiškesnių grėsmių atsiradimas. Be to, „po Šaltojo karo, imta abejoti valstybės reikšmumu, kuris puikiai apibūdintas M. van Creveldo teiginyje, jog „Valstybė įsako, armija kariauja, žmonės stebi, moka ir kenčia“. Tam tikra prasme grįžtama prie ikivestfalinės karinio konflikto sampratos“.⁴

Besivystančiose pasaulio šalyse privačios ginkluotos grupės įgyja tiek pajėgumų, kad gali mesti iššūkį valstybei kaip vieninteliam legitimiam tvarkos ir stabilumo šaltiniui.

Konfliktai Afganistane, Irake, Sudane, Somalyje, Ugandoje, Libijoje ir vakarų Balkanuose išprovokavo naudojimosi privačių sukarintų organizacijų paslaugomis bangą. Kovai prieš transnacionalines teroristų grupes, narkotinių medžiagų platintojus, etnines ar religines karines formuotes, tarptautinio organizuoto nusikalstamumo grupes vis dažniau naudojamos PKK. Karai Bosnijoje, Siera Leonėje, Kosove, Afganistane ir Irake vykdomi pasitelkiant PKK ir civilius kontraktininkus. Tai kitas konfliktų privatizavimo ir komercijos pavyzdys. Jie, kaip ir vyriausybinės karinės pajėgos, vaidina svarbų vaidmenį atstatant taiką bei reformuojant šalies saugumo institucijas. Karališkojo koledžo Londone profesorius Kristoferis Kinsey rašė: „Privačios karinės ir saugumo kompanijos tampa naujomis tarptautinio saugumo veikėjomis. Svarbu, kad priimantys politinius sprendimus nustatytų jų galimo panaudojimo ribas ginant humanitarinius ir nacionalinius interesus naujoje saugumo aplinkoje“.⁵

Kadangi PKK tampa plačiai naudojamos konfliktų zonose, šis darbas pasirinktas su tikslu išanalizuoti, kaip PKK plėtra įtakos saugumo privatizavimą. Lietuva, įgyvendindama prisiimtus tarptautinius įsipareigojimus, aktyviai dalyvauja tarptautinėse karinėse operacijose. Jos karinės pajėgos turi būti pasirengusios dalyvauti karinėse

³ <http://en.wikipedia.org/wiki/Conscription>

⁴ <http://www.postscriptum.lt/7-karas/karas-kaip-preke/>

⁵ Christopher Kinsey, Corporate Soldiers and International Security, 2006m, psl.1

operacijose kartu su PKK. Todėl yra svarbu žinoti apie PKK vykdomą veiklą, jų galimą panaudojimą stiprinant nacionalinį ir tarptautinį saugumą.

Darbo tikslas: išanalizuoti PKK įtaką nacionalinei ir tarptautinei gynybos sistemai.

Darbo uždaviniai: Nustatyti, kaip toli gali nueiti valstybės funkcijų privatizavimas karinėje srityje: išanalizuoti, kokia yra karinių operacijų privatizavimo apimtis; apibrėžti, kokius rėmus uždeda moraliniai ir teisiniai aspektai; nustatyti, kaip strateginė aplinka įtakoja gynybos funkcijų privatizavimo apimtį ir pobūdį.

Šis darbas susideda iš penkių skyrių. Pirmame darbo skyriuje analizuojamos PKK funkcijos, skirtumai egzistuojantys tarp samdinių ir privačių karinių kompanijų bei bandoma atsakyti į klausimą, kas yra PKK nariai - samdiniai ar kontraktininkai?

Antrame skyriuje apžvelgiamas PKK legitimumo klausimas. Analizuojami tarptautinės ir nacionalinės teisės aktai bei tarptautinio ir nacionalinio reguliavimo galimybės bei kryptys.

Trečiame skyriuje analizuojama PKK plėtra po Šaltojo karo, jų panaudojimas kovoje prieš terorizmą. Analizuojama, kaip strateginė aplinka įtakoja gynybos funkcijų privatizavimo apimtį, pobūdį bei priežastis, dėl kurių konfliktų privatizacijos tendencijos gali būti stipriausiai išvystytos galingiausiose Vakarų valstybėse.

Ketvirtame skyriuje analizuojamos saugumo privatizavimo perspektyvos PKK panaudojimo privalumų ir trūkumų kontekste.

Akademinėje literatūroje šalia PKK yra aprašomos ir privačios saugos kompanijos (PSK). Abiejų tipų kompanijos dalyvauja teikiant karines paslaugas tiek regioniniuose, tiek vidiniuose šalies konfliktuose. Kadangi PKK ir PSK apibrėžimai yra vis dar diskutuoti, PSK nebus nagrinėjamos dėl dviejų priežasčių: **pirma**, darant prielaidą, kad PSK vykdo „pasyvaus saugumo“ užtikrinimo funkcijas didelės rizikos konfliktų zonose, išimtinai privataus sektoriaus užsakymu. PKK yra firmos, kurios vykdo „aktyvų paslaugų tiekimą“, tokį kaip karių rengimas ar dalyvavimas puolamosiose mūšio operacijose šalies ar tarptautinių organizacijų užsakymu. Žinoma, kad egzistuoja persidengimas tarp šių dviejų terminų ir, kad paslaugos teikiamos abiejų tipų kompanijų neretai yra labai panašios. Tačiau yra daroma prielaida, kad PSK teikia saugos paslaugas tik privatiems

klientams⁶, o PKK teikia paslaugas pagal valstybės užsakymus; ir **antra**, darbe yra apžvelgiama ir analizuojama tokių kompanijų veikla, kuri yra būdinga taip vadinamoms „Privačioms kariuomenėms“ ir dažnai susijusi su vyriausybinų karinių pajėgų dalyvaujančių karinėse operacijose pajėgumų didinimu. Pažymėtina, kad kompanijos, vykdančios PKK būdingas funkcijas, siekdamos nukreipti visuomenės bei visuomenės informavimo priemonių dėmesį nuo savęs kartais pasivadina PSK.

---

⁶ Dauguma privačių saugos kompanijų vykdo funkcijas, kurios ilgą laiką buvo vykdomos policijos pajėgų. PSK ir jų funkcijos yra gerai žinomos iš lietuvoje registruotų saugos firmų.

I. PRIVAČIŲ KARINIŲ KOMPANIJŲ IR SAMDINIŲ SAMPRATA, BEI JŲ VEIKLA.

Platus žmonių, organizacijų spektras gali būti įtrauktas į karinę tarnybą tiek šalies viduje, tiek ir už jos ribų. Tai gali būti privalomosios karo tarnybos kariai, policija, samdiniai, savanoriai, sukarintos grupės, karinės pramonės kompanijos, privačios karinės kompanijos. Dažnai yra manoma, kad PKK tai tie patys samdiniai ar samdinių grupės kurios, norėdamos legalizuoti savo veiklą, pasivadino PKK. Šioje dalyje atliekama samdinių bei PKK veiklos analizė bei jų palyginimas.

1.1 Samdiniai ir jų veikla.

Dešimtmečiais yra ginčijamasi dėl sąvokos „samdinys“ turinio ir iki šiol nėra priimtas apibrėžimas, kuris atitiktų visiems tarptautinės teisės reikalavimams. Oksfordo žodynas pateikia tokį samdinio apibrėžimą: „samdinys tai profesionalus karys, kuris yra verbuojamas tarnauti užsienio kariuomenėje“.⁷ Pietų Afrikos Konfliktų sprendimo centro vykdomojo direktoriaus Laurie Natano straipsnyje „Mirtinas ginklas: kodėl Afrikai reikalingi samdyti šauliai“, samdiniai apibūdinami kaip užsienio vyriausybės arba sukilėlių vadovybės užverbuoti asmenys, kurie tiesiogiai dalyvauja karo veiksmuose arba užtikrina logistinį aprūpinimą, organizuoja karinį rengimą, žvalgybą, ir kurie veikia nepriklausomai nuo jų šalių vyriausybių bei kariuomenės vadovybės spindimų.⁸

Vadovaujantis 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų papildomo protokolo „Dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolai)“, priimto 1977 m. birželio 8 d., 47 straipsniu, samdinys - tai asmuo, kuris:

- a) specialiai užverbuotas vietoje arba užsienyje kovoti ginkluoto konflikto metu;
- b) tiesiogiai dalyvauja karo veiksmuose;
- c) karo veiksmuose dalyvauja siekdamas asmeninės naudos; konflikto šalies ar jos vardu jam yra pažadėtas materialinis atlyginimas, gerokai viršijantis atlyginimą, mokamą

---

⁷ The Oxford Essential Dictionary of U.S Military ,New York, Oxford University Press, Berkley Book, 2001, p.266.

⁸ L. Nathan „, Lethal Weapons: Why Africa needs alternatives to hires guns”, Track two, Vol. 6 No2 august 1997,pp 10-12

to paties rango ir atliekantiems tokias pat funkcijas kariams, priklausantiems tos šalies ginkluotosioms pajėgoms;

d) nėra konflikto šalies pilietis, ar asmuo, nuolat gyvenantis konflikto šalies kontroliuojamoje teritorijoje;

e) nėra konflikto šalies ginkluotųjų pajėgų narys;

f) nėra siūstas valstybės, nesančios konflikto šalimi, kaip jos ginkluotųjų pajėgų narys užduoties vykdymui.⁹

Kitą labai tikslų apibrėžimą pateikė S. Goddardas: „samdinys - tai individas arba organizacija, kurie savanoriškai įtraukti į karinių struktūrų veiklą, finansuojamų užsienio subjektais, ir kurie neturi ideologinių, politinių, moralinių įsipareigojimų bei nesilaiko nacionalinės ir tarptautinės teisės normų.“¹⁰

Samdinių panaudojimo praktika ir jų teisėtumas buvo ne kartą nagrinėjami tarptautinėse konferencijose, minimi Jungtinių Tautų organizacijos (JTO) Generalinės Asamblėjos rezoliucijose. 1989 m. gruodžio 14 d. JTO Generalinės Asamblėjos konvencija¹¹ draudžia verbuoti, finansuoti, mokyti samdinius bei naudoti jų paslaugomis. Be to, ši konvencija, skirtingai nuo jau minėto 1949 m. Ženevos konvencijų papildomo protokolo, prie samdinių priskiria ne tik asmenis, savanoriškai dalyvaujančius ginkluotuose konfliktuose, bet ir tuos, kurie dalyvauja iš anksto suplanuotuose teroro aktuose, keldami grėsmę valstybių saugumui, jų teritoriniam vientisumui ir konstitucinei santvarkai. Šiame teisės akte samdiniai yra traktuojami kaip kriminaliniai nusikaltėliai, o samdymas kaip augančią grėsmę tarptautiniam saugumui. Tačiau tarp 34 valstybių pasirašiusių šią konvenciją nėra didžiųjų valstybių: Jungtinių Amerikos Valstijų, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos. Tenka pripažinti, kad visuotinis tarptautinis susitarimas dėl kovos prieš samdinių verbavimą, panaudojimą, finansavimą bei mokymą dar nėra priimtas.

---

⁹ Ženevos konvencijų papildomas protokolai "Dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolai)", www.lrs.lt

¹⁰ S. Goddard, *The private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict* (thesis), Faculty of the US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2001, p.8

¹¹ „Международная конвенция о борьбе с вербовкой, использованием, финансированием и обучением наемников“ (1989), <http://www.un.org/russian/document/convents/chroncon.htm>

Karių verbavimas XV-XVII amžiuose buvo populiarus ir plačiai naudojamas būdas formuoti karines pajėgas. Taip buvo komplektuojamos tokių turtingų šalių kariuomenės kaip Didžiosios Britanijos, Ispanijos, Prancūzijos, Vokietijos. XIX amžiuje prasidėjo kariuomenių formavimas, vadovaujantis nacionaliniu teritoriniu principu, kurį įtakojo nacionalizmo idėjų plitimas bei suvokimas, kad kariauti reikia už savo valstybę, tautą, o ne dėl materialinio atlygio. Tačiau privatus karinis verslas, į kurį įsitraukė nemaža dalis asmenų, turinčių karinę patirtį bei norinčių pasipelnyti dalyvaudami karo veiksmuose, išliko šalia nacionalinių kariuomenių. Dažnai samdiniais tampa praėjusių karų veteranai ar sukilėliai, kurie negali pritaipyti civilinės visuomenės gyvenime ir nugalėti psichologinio potraukio kariauti. Tarp samdinių pasitaiko ir nusivylę nuotykių ieškotojai, kriminaliniai nusikaltėliai, kurie dėl piniginio atlygio pasiruošę būti įtraukiami į bet kokią avantiūrą. Dėl materialinės naudos motyvacijos samdiniai dažnai yra vadinami „sėkmės kariais“, o dėl nepatikimumo ir drausmingumo stokos – „karo šunimis“.

Mokslinėje literatūroje diskutuojama apie samdinius ir privačias karines kompanijas, teikiančias karines bei saugumo paslaugas tarptautiniu mastu. Ypač daug ginčijamasi dėl samdinių ir PKK darbuotojų statuso skirtumų. Pašymima, kad po šaltojo karo įvykusi samdinių, samdinių grupuočių ir PKK transformacija, nerado vietos nei viename tarptautiniame teisės akte. Be to, nėra apibrėžtos sąsajos tarp samdinių ir PKK.

Vyrauja nuomonė, kad skirtingai nei privačios karinės kompanijos, samdiniai yra laikinai specialiam tikslui nelegaliais bei neteisėtais būdais pasamdyti kariai. Profesionalumo, drausmės, karinio parengimo stoka, stiprios organizacinės struktūros nebuvimas apriboja samdinių pajėgumus. Samdinių grupuotės dažniausiai priklauso nuo šalies, kur jie dislokuoti logistinio aprūpinimo ir todėl yra negalinčios vykdyti ilgalaikių operacijų. „Tačiau, priešingai nei yra manoma, samdiniai neturi darbo stokos, jie yra ieškomi ir verbuojami dalyvavimui sprendžiant tiek nacionalinius, tiek tarptautinius konfliktus.“¹²

Samdiniai kaip ir PKK yra privataus karinio sektoriaus veikėjai. Tačiau dėl veiklos prieštaraujančios tarptautiniams teisės aktams, jie yra laikomi neigiamu, visuomenės smerkiamu reiškiniu. Samdinių naudojimo teisėtumas sprendžiant vidinius šalies ar

---

¹² Fred Schreier and Marina Caparini, „Privatizing Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies“, Geneva Centre For Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, March 2005, p.17

regioninius konfliktus sunkiai įsivaizduojamas. Asmenys neturintys įsipareigojimų savo valstybei, jos visuomenei, nesilaikantys nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų įtvirtinančių žmogaus teisių apsaugą konflikto apimtoje teritorijoje, negali būti laikomi patikimais.

1.2 Privačių karinių kompanijų apibrėžimas, tikslai ir uždaviniai

Skirtingai nei samdinys, ar samdinių grupės, privačių karinių kompanijų terminas neegzistuoja tarptautinėje teisėje ar tarptautinėse konvencijose. Atsižvelgiant į jų teikiamas paslaugas, kurios bus apžvelgtos žemiau, privačią karinę kompaniją galima būtų apibrėžti sekančiai:

„registruota civilinė kompanija, kuri specializuojasi pagal kontraktą organizuoti: karinį rengimą (mokymas ir programų modeliavimas); paramą karinėms operacijoms (logistika); operacinių pajėgumų stiprinimą (specialiųjų pajėgų patarėjai, valdymas ir kontrolė, ryšiai ir žvalgybos funkcijos); karinės amunicijos tiekimą teisėtiems vidaus ir užsienio subjektams“.¹³ Bendresnis privačių karinių kompanijų apibrėžimas galėtų būti „pelno siekianti kompanija, kuri vykdo funkcijas anksčiau priklausiusias nacionalinėms karinėms pajėgoms įtraukiant karinį mokymą, žvalgybą, logistiką, dalyvavimą puolamosiose ar gynybinėse operacijose bei saugumo užtikrinimą konfliktų zonose“.¹⁴ Taigi, PKK – struktūra, vientisa karinė organizacija kuri grindžia savo veiklą kaip privati verslo kompanija. Ji turi aiškią hierarchiją, aukštus drausmės reikalavimus ir vadovaudamasi kontraktu, privalo laikytis karinių konfliktų teisės. Vadovaujantis apibrėžimais, PKK nieko bendro neturi su savo šalies vyriausybe. Jos, kaip verslo kompanijos sudarinėja sutartis su užsakovais ir už sutartą atlygį vykdo kontrakto sąlygose numatytą veiklą.

Pažymėtina, kad nesant bendrai priimto apibrėžimo PKK, dėl jų veiklos skirtumų yra pakankamai sunku jį suformuluoti. Jos gali vykdyti funkcijas būdingas tiek

---

¹³ S. Goddard, *The private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict* (thesis), Faculty of the US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2001

¹⁴ D. Brooks, „The Business End of Military Intelligence: Private Military Companies“, *The Military Intelligence Professional Bulletin*, July-September 1999, p. 5.

privačioms saugos kompanijoms¹⁵ tiek privačioms karinėms kompanijoms. Dažnai siekdamas paslėpti savo veiklos pobūdį, žurnalistų domėjimąsi bei PKK būdingas funkcijas jos pasivadina privačiomis saugos kompanijomis.

Civilių kontraktininkų panaudojimas siekiant padėti karinėms pajėgoms nėra naujas. Iki antrojo pasaulinio karo, privataus sektoriaus parama buvo ganėtinai paplitusi. Pagrindinis kontraktininkų vaidmuo buvo teikti logistikos paramą, tokią kaip transportavimas, medicininė tarnyba ir maisto tiekimas. Nuolat didėjantis karinės technikos bei įrangos modernizavimas, jos sudėtingumas ją eksploatuojant privertė Jungtinių Amerikos valstijų karines pajėgas pasitikėti privačiais kontraktininkais - techniniais specialistais, kurie dirbtų išvien su kariniu personalu. Šiandien, logistikos paramos srityje dirbantys PKK kontraktininkai yra panaudojami technologinių sistemų palaikymui bei aprūpinimui. Be to jie dažniau įtraukiami ir į tiesioginį dalyvavimą operacijose, kuriose reikalingi atitinkami kariniai pajėgumai.

Privačios karinės kompanijos yra pelno siekiančios organizacijos, kurios dalyvauja sunkiose, aukšto profesinio parengimo reikalaujančiuose konfliktuose bei karuose. Jų tikslas yra padidinti užsakovų karinių vienetų pajėgumus efektyvesniam jų panaudojimui kare.

1967 metais, pulkininkas Devidas Stirlingas įkūrė pirmą, modernią XX amžiaus privačią karinę kompaniją „WatchGuard International“. Kompanija įdarbino buvusius specialiuųjų oro pajėgų karius, kurie turėjo apmokėti Persijos įlankos sultonų kariuomenę. Neužilgo šios PKK darbuotojus galima buvo aptikti ir kitose šalyse. Jie buvo samdomi karių rengimui Artimuosiuose Rytuose, Afrikoje, Lotynų Amerikos šalyse. „WatchGuard International“ tapo visų ateityje steigiamų PKK modeliu.

Daugiausia privačių karinių kompanijų yra Pietų Afrikoje, JAV bei Didžiojoje Britanijoje, taip pat Izraelyje bei Prancūzijoje. Šios „kariuomenės“ teikia įvairias paslaugas: pradedant karinių pratybų organizavimu baigiant ginklų tiekimu. Kai kurios PKK tiesiogiai dalyvauja mūšiuose. Nors PKK veikla skiriasi, visos jos siekia to paties tikslo – padidinti „užsakovo“ karinius pajėgumus. Jų darbuotojai į konfliktą žiūri kaip į

---

¹⁵ Privačios saugos kompanijos (PSK) yra naudojamos daugelyje šalių. Bendrai, PSK galima būtų apibrėžti sekančiai „PSK yra įregistruota civilinė kompanija kuri specializuojasi privačių asmenų, visuomenės grupių ir industrinių firmų apsauga pagal pasirašytą komercinę sutartį ir vadovaujasi galiojančiais vidaus įstatymais.“

galimybę užsidirbti ir kuo puikiau išnaudoja ekonominio liberalizmo teikiamas galimybes. PKK darbuotojai - tai asmenys turintys tarnybos patirties įvairių valstybių karinėse pajėgose ir diplomatinuose korpusuose.¹⁶

Nuolat didėjantis karinių konfliktų skaičius sudarė prielaidas naujų privačių karinių kompanijų steigimui. Trys bene labiausiai žinomos PKK yra: „Executive Outcomes“ (EO), kuri buvo įsikūrusi Pretorijoje (Afrikoje), „Sandline International“, veikusi Londone (Jungtinė Karalystė), bei „Military Professional Resources Incorporated“ (MPRI), įsikūrusi Virdžinijoje (JAV). Jos yra pagarsėjusios dėl aktyvaus dalyvavimo karuose Angoloje, Siera Leonėje ir Kroatijoje.

EO buvo įkurta 1989 m. Tai buvo finansiškai sėkmingiausia privati saugumo įmonė. Ji tapo žinoma po operacijų Angoloje bei Siera Leonėje. Didžiąją dalį šios įmonės darbuotojų sudarė buvę Pietų Afrikos karinių pajėgų veteranai. EO išskyrė iš kitų PKK tuo, jog tiesiogiai dalyvavo kariniuose veiksmuose.¹⁷ Kompanija formaliai buvo uždaryta 1999 m. po to, kai PAR vyriausybė priėmė Užsienio karinės paramos įstatymą. Tačiau yra įtarimų, kad ši organizacija toliau veikia, tik kitais pavadinimais ir iš kitų jurisdikcijų.

MPRI skiriasi nuo kitų panašių įmonių tuo, jog teikia tik ribotas paslaugas – vykdo techninę analizę, pratybas, operacinį planavimą, bet nedalyvauja mūšiuose. MPRI darbuotojai, kurių iš viso yra 800, – tai JAV diplomatinuose korpusuose bei kariuomenėje tarnavę asmenys. Skirtingai nei EO, MPRI gali veikti tik ten, kur gauna JAV Valstybės departamento pritarimą.¹⁸

„Sandline International“ teigė dirbantys tik tam tikroms valdžioms, tarptautinėms organizacijoms bei tarptautiniu mastu pripažįstamiems išsivadavimo judėjimams. Įmonė nepasirašė kontraktų su valdžiomis, kaltinamomis žmogaus teisių pažeidimais, teroristinėmis organizacijomis. Įmonės darbuotojai – buvę Didžiosios Britanijos bei JAV ginkluotųjų pajėgų kariai.¹⁹ 2004 m. firma buvo uždaryta. Jos tinklalapis skelbia, kad „ši sprendimą nulėmė vyriausybių paramos PKK, kurios siekia padėti pabaigti ginkluotus

---

¹⁶ <http://www.postscriptum.lt/7-karas/karas-kaip-preke/>

¹⁷ Ten pat

¹⁸ Ten pat

¹⁹ Ten pat

konfliktus - tokius, kaip Afrikoje - stoka.“²⁰ Buvę firmos steigėjai ir savininkai šiuo metu valdo kitą žinomą PKK, „Aegis Defence Services“.²¹

Šiuo metu apytiksliai yra suskaičiuojama šimtai PKK dalyvaujančių operacijose daugiau nei 50 šalių. Paprastai, PKK samdo tokios išsivysčiusios šalys kaip JAV ir Didžioji Britanija. Tačiau ir kitos Europos Sąjungos šalys naudojasi PKK paslaugomis vykdant taikos palaikymo operacijas. Tai yra todėl, kad visuomenės nėra suinteresuotos ir nenori dalyvauti malšinant konfliktus įvairiuose pasaulio regionuose ir šalyse. Be to vyriausybėms yra per brangu nuolat išlaikyti dideles karines pajėgas, kurios būtų pasirengusios dalyvauti plataus spektro operacijose. Lotynų Amerikos šalys naudoja PKK kovoje prieš narkotikų prekeivius, Pietryčių Azijos šalys - prieš terorizmą, silpnos valstybės, neturinčios pajėgių ginkluotųjų pajėgų – tarptautiniam saugumui bei visuomenės tvarkai atkurti. PKK panaudojimas operacijose yra pigesnis nei nacionalinių ginkluotųjų pajėgų. Jungtinių Tautų (JT) specialusis atstovas Siera Leonėje pažymėjo, kad „JT misija šioje šalyje kainuoja apie 500 milijonų JAV dolerių per metus, kai tuo tarpu PKK išleido tik apie 33 milijonus JAV dolerių per 21 mėnesį“²².

PKK diapazonas yra labai platus: nuo smulkių konsultacinių firmų iki didelių transnacionalinių korporacijų, kurie teikia logistikos paslaugas arba nuomoja kovinius lėktuvus, sraigtasparnius ir t.t.. PKK yra karinio personalo, vadovybės, struktūros, mokymo programų bei doktrinų, strategijos ir taktikos, idėjų, tendencijų junginys. Privačioje karinėje industrijoje dominuoja smulkios įmonės, kurios pavadinimai mažai kalba apie tai ką kompanijos daro. Dauguma iš jų veikia kaip virtualinės kompanijos, neturinčios realaus personalo, tačiau įtraukiančios į savo duomenų bazę kvalifikuotus kadrus ir sudarančios su jais subrangos sutartis arba dirba „contract to contract“ pagrindu. PKK gali būti sudarytos iš kelių darbuotojų ir egzistuoti labai trumpą laikotarpį. Be to, tarp PKK pasitaiko nedidelės grupuotės ar smulkios kompanijos, kurios samdomos silpnų, neišsivysčiusių valstybių ir dažnai laikomos „paskutine išėitimi“ sprendžiant savo vidaus problemas.

PKK dėl karinių arba saugumo paslaugų teikimo dažniausiai samdo užsienio vyriausybės arba vietinė šalies valdžia. Tuo tarpu vyriausybei nepavaldžios sukilėlių

---

²⁰ Sandline International, <http://www.sandline.com/>

²¹ SourceWatch, http://www.sourcewatch.org/index.php?title=Aegis_Defence_Services

²² D.Lilly „The Privatization of Peacekeeping“

karinės formuotės, siekdamos pakirsti konstitucinę tvarką šalyje, paprastai naudojami samdinių paslaugomis. PKK skirtingai sprendžia personalo įdarbinimo klausimus. Vieni darbui verbuoja asmenis, tarnavusius nacionalinėse ginkluotose pajėgose tos šalies, kur jie yra dislokuoti, kiti sudaro daugianacionalines komandas, samdydami karius iš viso pasaulio: pavyzdžiui Nepalo gurkhas²³, buvusius Pietų Afrikos, prancūzų legiono, Sovietų, Varšuvos pakto bei Čilės kariuomenių karius.²⁴

Kai kurios PKK komplektuotos žvalgybos padaliniais, greito reagavimo būriais (SWAT - Special Weapons Assault Team) bei struktūromis, atliekančiomis narkotikų kontrolę ir prevenciją (drug enforcement organizations). Kai kurios firmos įdarbina buvusius sukilėlių bei partizanų grupuočių narius, tačiau dauguma personalo turi turėti tarnybos kariuomenėje patirtį. Labiausiai vertinami asmenys tarnavę specialios paskirties pajėgose: amerikiečiai iš jūros pėstininkų brigados „Jūros ruoniai“ (Navy Seals), antiteroristinio dalinio (Delta Force), specialiųjų oro pajėgų „Komandosų būriai“ ir desantinių dalinių („Special Forces commandos, Rangers), britai iš specialiųjų oro, jūros pajėgų dalinių (Special Air Service, Special Boat Service, Airborne commandos), rusai iš specialiosios paskirties būrio „Alfa“ (Alpha Team), buvusių KGB, „Spetsnazų“ padalinių. Dažniausiai PKK personalą sudaro 30-40 metų vyrai, atsargos jaunesnieji karininkai ir puskarininkiai, turintys dalyvavimo karinėse operacijose patirties.

Visas PKK personalas gauna atlyginimą iš privataus darbdavio. Kai kuriems PKK kvalifikuotiems darbuotojams mokama nuo 500 iki 1500 dolerių per dieną. Pagunda gauti tokius pinigus atitraukia pačius profesionaliausius karius nuo jų tarnybos nacionalinėse karinėse pajėgose, o tai sukelia karinių pajėgų vadovybės nepasitenkinimą. Nuo to laiko, kai PKK pradėjo dalyvauti operacijose Irake, Amerikos specialiųjų operacijų vadovybė turėjo iš naujo peržiūrėti atlyginimų, papildomų išmokų, premijų mokėjimo sistemą, siekiant sustabdyti profesionalų perėjimą į privačias kompanijas.²⁵ Didžiosios Britanijos kariuomenės vadovybė, kad sumažinti neigiamus padarinius iškilusius dėl to, kad elitiniai kariai masiškai palieka vyriausybės karines pajėgas ir vyksta į tarnybą Irake PKK

---

²³ Gurkhas gerai žinomi kaip stiprus ir drąsus kariai kuriuos samdė britų bei indų kariuomenės

²⁴ Fred Schreier and Marina Caparini, „Privatizing Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies“, Geneva Centre For Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, March 2005, p.20

²⁵ E.Schmittand Shanker, „Big pay luring military“, And J.Brookes, „The Pentagon’s Private Corps“ p.26

sudėtyje, buvo priversta suteikti kariams galimybę gauti vienerių metų trukmės atostogas.²⁶

Pastaruoju metu, tobulėjant karinėms technologijoms, išaugo karinių aukštųjų technologijų specialistų poreikis, galinčių palaikyti modernių sistemų funkcionavimą operacijų metu. Tačiau išlaikyti kvalifikuotus, mokančius naudotis moderniomis informacinėmis technologijomis specialistus tampa sudėtinga. Dėl gerų apmokėjimo sąlygų, jie teikia pirmenybę darbui privačiose kompanijose.

Dalinai dėl ekonominių sumetimų, bet ypač dėl kalbos barjerų ir vietinės kultūros ypatumų, skirtingų tradicijų, dauguma PKK sudarant darbo sutartis teikia pirmenybę tos šalies piliečiams ar ūkio subjektams, kur yra vykdoma užduotis. Kontraktų vertė svyruoja nuo 1 milijono iki 100 milijonų dolerių ir daugiau. Pagal šalių slaptus susitarimus dažnai mokamos papildomos priemokos, priedai, kurie iš esmės padidina kontrakto vertę 4 arba 5 kartus.²⁷ Neoficialiais duomenimis PKK metinės pasaulinės pajamos sudaro iki 100 milijardų dolerių.²⁸ Nuo 1994 iki 2002 m. tik Amerikos gynybos departamentas deklaravo daugiau nei 3200 kontraktų su 12 iš 35 PKK dislokuotų Amerikoje, kurių vertė siekė daugiau nei 300 milijardų dolerių.²⁹ Prasidėjus karui Irake žaibiškai išaugo kontraktų skaičius. Per 2003 m. Pentagono sutarčių vertė su Amerikos kompanijos „Halliburton“, teikiančios statybos ir logistikos paslaugas, padidėjo nuo 900 milijonų iki 3,9 milijardų dolerių. Kitos Amerikos kompanijos „Computer Sciences Corporation“ (CSC), kuriai priklauso įmonė DynCorp“, teikianti apsaugos, lėktuvų eksploatacijos ir priežiūros servisą, inžinerinės infrastruktūros palaikymo ir logistikos paslaugas, ir kurios darbuotojai dirba pagal karinias sutartis įvairiose pasaulio šalyse pradant nuo Kolumbijos iki Afganistano bei Irako, tik karinių kontraktų vertė per 2002-2003 m. išaugo trigubai nuo 800 milijonų iki 2,5 milijardų dolerių.³⁰ Kontraktai Irake padidino ir Didžiosios Britanijos PKK metines pajamas nuo 320 milijonų iki daugiau nei 1,7 milijardų dolerių.³¹

---

²⁶ S. Rayment. „Soldiers to be allowed a year off to go to Iraq to earn £500 a day as guards“

²⁷ D. Isenberg, „Soldiers of Fortune Ltd.“

²⁸ P.W.Singer, „The dogs of War go corporate“. The London News Review, 19 March 2004.

²⁹ M. Khan „Business on the Battlefield“

³⁰ W.D. Harbtung, „An Incomplete Transition“

³¹ G.Sudborough, „Fascist Mercenaries come to Iraq“, Makka Time, 23 June 2004.

Privačios karinės industrijos paslaugų teikimo spektras plečiasi ir įtraukia vis daugiau skirtingos specializacijos firmų. PKK turi galimybę aprūpinti karines pajėgas ne tik personalu, ginkluote, technika, bei suteikti pilną palaikymą resursais operacijos metu. Paskutinės operacijos metu Afganistane ir Irake, Amerikos privačių kompanijų lakūnai pademonstravo radijo bangomis valdomą nepilotuojamą orlaivį (Unmanned Aerial Vehicles), ginkluotą naujausios kartos ginklais. Amerikos karinės pajėgos vislabiau tampa priklausomos nuo civilių tarnautojų, dirbančių pagal kontraktus: jie valdo kompiuterines sistemas Jungtiniame Oro operacijų centre (Combined Air Operation Center), jie kontroliuoja raketinės gynybos sistemas kariniuose jūrų laivuose. Reikia pripažinti, kad PKK dominuoja teikiant logistikos paslaugas ir užtikrinant karinių pajėgų aptarnavimą. Viena iš pagrindinių Amerikos karinių bazių Kuveite, Camp Doha, kurioje bazavosi karinės pajėgos prieš pradėdant invaziją Irake, buvo pastatyta, yra aptarnaujama ir saugoma privačių karinių kompanijų darbuotojų. PKK dažniausia atlieka funkcijas, kurių nacionalinės karinės pajėgos norėtų išvengti. PKK panaudojimas karinių operacijų mūšiuose nėra didelis. Tik nedidelė dalis kompanijų pageidauja dalyvauti tiesioginio sąlyčio su priešu operacijose. Todėl yra pagrįstai teigiama, kad be PKK aktyvaus dalyvavimo, karinių operacijų sėkmė būtų komplikauta.

Paslaugos, kurias dažniausiai teikia PKK yra sekančios:

Konsultavimas: apimantis paslaugas susijusias su patarimais kaip pertvarkyti ir restruktūrizuoti ginkluotąsias pajėgas, įdiegti demokratinę ginkluotųjų pajėgų kontrolę; parama gynybos ministerijoms formuojant gynybos politiką, diegiant procedūras ir sprendimų priėmimo sistemą planuojant šalies gynybą, įsigijant ginkluotę ir amuniciją; konsultacijos rengiant strateginius, operacinius ir taktinius planus. Vien šiems tikslams, privačios karinės kompanijos turi dešimtis tūkstančių karininkų, įskaitant keturių žvaigždžių generolus. Specialistai konsultuojantys įvairių programų rengimo klausimais buvo ir toliau yra naudojami buvusios Jugoslavijos šalyse, Nigerijoje, Kolumbijoje susiduriančioje su didelėmis narkotikų gamintojų ir platintojų grupėmis. Vidurio-Rytų Europos šalys, įskaitant ir Lietuvą, siekdamos narystės NATO, kvietėsi patarėjus iš „Cubic Corporation“, kurie konsultavo kariuomenės restruktūrizacijos, strateginių planų rengimo klausimais.

Karinis rengimas: tai viena iš pagrindinių PKK funkcijų. Dažnai karinis rengimas yra vykdomas prieš siunčiant pajėgas į įvairias karines ar taikos palaikymo operacijas. Tai pasakytina apie karinių dalinių rengimą prieš jų siuntimą į Siera Lione ir Angola, bei 1995 metais Kroatijos dalinių rengimą karo su Serbais metu, vėliau Bosnijos karių mokymas bei rengimas. JAV privačios karinės kompanijos kaip „Vinnell“ ir „Booz Allen & Hamilton Inc“ rengė Saudo Arabijos nacionalinę gvardiją ir naująją Irako kariuomenę. Dabar jie dalyvauja karių mokyme Saudo Arabijos kariniame štabo koledže. JAV registruotos PKK rengia karius ne tik užsienyje. Kaip pavyzdį galima pateikti MPRI, kuriai JAV vyriausybė yra pavedusi rengti rezervo karininkus daugiau nei dviejuose šimtuose JAV universitetų. JAV gynybos departamentas kartu su Pentagonu išplėtė karinį rengimą Afrikos šalyse, pasamdydami tris PKK: MPRI, DFI International ir Logicon³². Jau ne vienas dešimtmetis PKK yra samdomos nacionalinių kariuomenių rengimui šalyse, kuriose ypač didelė narkotikų auginimo bei platinimo problema, egzistuojantis terorizmas.

Logistikos parama: šią funkciją vykdo didžiausias PKK skaičius. Australijos pajėgos, kurios vadovavo taikos palaikymo pajėgoms 1999 metais Rytų Timore, buvo pilnai priklausomos nuo privačių karinių kompanijų tiekimo. MPRI padėjo JAV teikiant humanitarinę pagalbą buvusioms Sovietų Sąjungos respublikoms. PKK „Kellogg Brown & Root“, kuri yra dukterinė „Halliburton“ kompanijos dalis aprūpina JAV pajėgas Balkanuose ir Irake. Jie aprūpina JAV pajėgas barakais, stovyklavietės įranga, vandeniu, maisto produktais. Be to jie aprūpino 1200 žvalgybos karininkų, kurie buvo atsakingi už masinio naikinimo ginklo gamybos vietas paieską Irake. Šiuo metu operacijoje Irake dalyvauja apie 15 PKK. Jie teikia koalicijos pajėgoms informacinių technologijų valdymo bei priežiūros paslaugas, renovuoja karines bazines, aprūpina karinį jūrų laivyną bei karines oro pajėgas.

Techninis aptarnavimas ir remontas: atliekama karinės pramonės kompanijų, tokių kaip Lockheed Martin, Raytheon, Boeing, Northrop Grumman, General Dynamics, United Technologies Corp, Hughes, Rockwell, Textron ir daugelio kitų. „Tvirtos laisvės operacijos“ Afganistane ir „Irako išlaisvinimo operacijos“ Irake metu, PKK darbuotojai aptarnavo sudėtingas ginklų sistemas bei įvairios paskirties karinius lėktuvus. Galima

---

³² D.D Avant, „Privatizing Military Training“

paminėti tokių lėktuvų aptarnavimą kaip bombonešiai B-2, naikintuvai F-117, žvalgybos lėktuvai U-2, malunsparniai „Apache“ ir t.t.. Šiandien PKK yra patikėta aptarnauti apie 28 procentai visų karinių sistemų.

Žvalgyba, rekognoskuotė, priežiūra ir monitoringas: yra vykdoma kompanijų kurios specializuojasi žvalgyboje, satelitinėje ir oro žvalgyboje, svarbių karinių objektų fotografavime ir jų analizėje, o taip pat SIGINT ir MASINT³³. JAV kompanija „Diligence LLC, įkurta buvusių JAV CIA ir Britų MI5 darbuotojų, aprūpina ginkluotąsias pajėgas komercine informacija bei konkurencinga žvalgybos analize. Kadangi JAV ir jų partnerių ginkluotosios pajėgos dalyvauja operacijose įvairiuose pasaulio regionuose, ypač paplitusios vertėjų paslaugos. Vertėjų paslaugomis buvo naudojamosi Somalyje, Haityje, Bosnijoje, Centrinėje Azijoje ir Persų įlankoje.

Išminavimo: yra vykdoma kompanijų, kurios specializuojasi išminavimo darbų sektoriuje. Paminėtinos tokios kompanijos kaip Pietų Afrikos „Minetech“, arba „Executive Outcomes“ firma „Saracen“, kurios vykdė išminavimo darbus Angoloje. Kombodžoje išminavimo darbus atliko Prancūzijos PKK „COFRAS“, o JAV kompanija „Ronco Consulting Corp“ vykdė išminavimą bei nesprogusių bombų ir minų likvidavimą Kosove. Yra ir daugiau kompanijų užsiimančių panašia veikla Švedijoje, Danijoje, Pietų Korėjoje, kurios dalyvauja ir Irako išminavimo operacijoje.

Dauguma vakarietiško tipo privačių karinių kompanijų veikia kaip registruotos verslo ir vadybos firmos. Jų veiklos nuostatuose yra deklaruojama, kad jos netarnaus ir nesudarinės sutarčių su galimais darbdaviais, kurie yra susiję su organizuotu nusikalstamumu, narkotikų gamintojais bei jų platintojais, teroristais, nelegaliais ginklų platintojais bei režimais, kurie nesilaiko įstatymų bei piliečių teisių. Jie tvirtina, kad tarnyba PKK vykdoma laikantis karinio vadovavimo ir kontrolės principų, su aiškiai apibrėžtomis karinės drausmės procedūromis, bei laikantis galiojančios tarptautinės ir karo teisės. Kai kurios PKK skelbiasi, kad jos yra priėmusios Raudonojo kryžiaus kodeksą ir savanoriškai laikosi saugumo ir žmogaus teisių principų.³⁴ Privačios karinės kompanijos, dalyvaujančios operacijose Irake, Afganistane ir Balkanuose stengiasi parodyti visas teigiamas šių kompanijų dalyvavimo puses. Deividas Isenbergas savo

---

³³ SIGINT – signalų žvalgyba; MASINT – matavimų žvalgyba

³⁴ Ziureti: www.armorgroup.com

knygoje apžvelgdamas PKK dalyvavimą operacijose Irake rašo: „bendrai, privačių karinių kompanijų personalas elgiasi profesionaliai ir yra labiau prisitaikęs prie vietinės kultūros bei papročių nei reguliarios JAV karinės pajėgos. Dažnai jų tarnyba bei pareigų vykdymas yra geresnis nei koalicijos pajėgų. Jei jie taip nesiėlgė anksčiau, paprasčiausiai buvo priversti gerai elgtis”.³⁵

1.3 Privačių karinių kompanijų darbuotojų ir samdinių veiklos palyginimas: panašumai ir skirtumai.

PKK, kurios specializuojasi karinėms pajėgoms būdingoje veikloje, dažnai kaltinamos dėl to, kad sudaro kontraktus su samdiniais arba yra isitikinę, kad PKK darbuotojai priklauso tai pačiai samdinių kategorijai, kuri yra apibrėžta Ženevos konvencijos papildomo protokolo 47 straipsnyje. Žiniasklaidos, visuomenės, šalių bei tarptautinių organizacijų plačiai paplitusi nuomonė, kad PKK darbuotojai niekuo nesiskiria nuo samdinių, komplikuoja privačių karinių kompanijų legalizavimą. Tai savo ruožtu įtakoja jų plėtros bei veiklos perspektyvas.

Vadovaujantis Ženevos konvencijos papildomo protokolo 47 straipsnyje esančiu samdinio apibrėžimu, bei privačiose karinėse kompanijose dirbančio personalo vykdoma veikla, galima rasti esminių skirtumų, kurie leidžia abejoti, kad karinių kompanijų nariai yra tie patys samdiniai. Vadovaudamiesi samdinio apibrėžimais ir PKK narių veiklos palyginimais, nustatysime jų skirtumus ir panašumus:

Paragrafas (a) apibrėžia, kad samdinys yra specialiai užverbuotas kovoti konkreto ginkluoto konflikto metu. Dauguma PKK darbuotojų, skirtingai nuo samdinių, yra įdarbinami ilgam laikotarpiui, todėl būtų neteisinga juos laikyti samdiniais;

Paragrafas (b) apibrėžia, kad samdinys tiesiogiai dalyvauja karo veiksmuose. Šis teiginys netinka PKK darbuotojams, nes jie atlieka karinių patarėjų, instruktorių, karinių specialistų funkcijas. Žinoma, tokios PKK kaip Executive Outcome dalyvauja karo veiksmuose, tačiau oficialiai yra deklaruojama, kad jų darbuotojai atlieka karinių patarėjų

---

³⁵ D. Isenberg, A Fistful of Contractors: The Case a Pragmatic Assessment of Private Military Companies in Iraq, Basic Research Report 2004 of the British American Security Information Council, September 2004, p. 68.

ir instruktorių funkcijas. Žinoma, kad tai daugiau priklauso nuo funkcijų apibrėžimo, tačiau formaliai šios PKK darbuotojai nepapuoia po aukščiau parašytu apibrėžimu.

Paragrafas (c) apibrėžia, kad samdinys karo veiksmuose dalyvauja tik dėl asmeninės naudos. Tiesa, kad ir PKK darbuotojai tarnauja dėl asmeninės naudos, tačiau tai sunkiai įrodoma. Neretai gali egzistuoti ir kiti motyvai, tokie kaip psichologiniai, religiniai, demokratinių vertybių apsauga ir t.t. Kaip pavyzdį galima pateikti 1976 metų Didžiosios Britanijos vyriausybės komisijos pažymą, kurioje turėjo būti įvertintas Britų kavotojų Angoloje vaidmuo. Pažymyje buvo nurodyta, kad komisija pateikia išvadas tik dėl to, ką jie (samdiniai) daro, tačiau negali pateikti vertinimų, kodėl jie tai daro³⁶.

Pagaliau paragrafe (e), samdinys negali būti konflikto šalies ginkluotųjų pajėgų nariu. Vadinasi, konflikto šalies ginkluotųjų pajėgų nariu tampantis ir pagal kontraktą tarnaujantis karys negali būti laikomas samdiniu.

Galima būtų ginčytis, kad daugeliu atveju tai priklauso nuo vienokio ar kitokio situacijos apibrėžimo. Vis dėlto, tai akivaizdžiai parodo skirtumus tarp samdinių ir PKK narių. Vadovaudamiesi samdinio apibrėžimais, nurodytais Ženevos konvencijos papildomo protokolo 47 straipsnyje galima teigti, kad priklausomai nuo situacijos, jie gali būti lengvai apeinami. Kaip yra pasakęs Geofrijus Bestas „kiekvienas samdinys, kuris nesugeba savęs apginti nuo 47 straipsnyje išvardytų apibrėžimų, turi būti sušaudytas – ir jo teisėjas kartu su juo“.³⁷ Taigi, samdinius pakankamai sunku priskirti prie dirbančiųjų privačiose karinėse kompanijose kategorijos. Tol, kol PKK darbuotojų kontraktuose nebus salygų apibrėžtų 47 straipsnyje, jie negali būti laikomi samdiniais.

Svarbių tarptautinių teisės aktų, ribojančių samdinių veiklą, trūkumas leidžia šalims pačioms reguliuoti samdinių veiklą. Tokie teisės aktai egzistuoja, tačiau dažnai yra ignoruojami.³⁸ JAV 1937 metų Neutraliteto akte yra apibrėžiama, kad šalies viduje samdinių naudojimas yra draudžiamas, tačiau būti samdiniu nėra nusikaltimas. Atrodo, kad JAV samdinių veikla nėra laikoma nusikalstama ir, kad samdiniai turi turėti tokį pat statusą kaip ir kiti kovotojai. Australijoje situacija labai panaši. Jie draudžia samdinių panaudojimą šalies viduje, tačiau jų verbavimas užsienyje nėra draudžiamas. Didžiojoje

---

³⁶ Report of the Committee of Privy Counsellors to Inquire into the Recruitment of Mercenaries (London: Her Majesty's Stationery Office, 1976), p 2.

³⁷ Geoffrey Best, *Humanity in Warfare: The Modern History of the International Law of Armed Conflicts* (London: Weidenfield & Nicholson Ltd, 1980), p.328.

³⁸ David Shearer, *Private Armies and Military Intervention*, 1998, p. 20

Britanijoje užsieniečių verbavimo aktas, priimtas 1870 metais draudžia verbuoti samdinius tiek šalies viduje, tiek ir užsienyje. Nežiūrint į tai, atsargos kariai turi galias dalyvavimo kitų šalių karuose tradicijas. Yra laikomasi pozicijos, kad samdinių verbavimas ir jų naudojimas Anglijoje yra griežtai draudžiamas, tačiau pati samdinių veikla nėra laikoma kriminaliniu nusikaltimu. Tai parodo, kad vakarų valstybės nėra suinteresuotos, o gal nemato būtinumo apriboti samdinių veiklą vidiniais įstatymais. Kaip jau buvo minėta anksčiau, tarp 34 valstybių pasirašiusių Zenevos konvencijos papildomus protokolus nėra nei JAV, nei Didžiosios Britanijos su Prancūzija. Net ir tos valstybės, kurios ratifikavo tarptautinę konvenciją draudžiančią naudoti samdinius, tebenaudoja tiek samdinius tiek privačias karines kompanijas.

Atlikus samdinių ir PKK narių veiklos palyginimą galima teigti, kad samdiniai negali būti laikomi PKK nariais. Samdiniai gali būti įdarbinti PKK, tačiau šiuo atveju savo veikloje jie privalo vadovautis PKK nustatytais kontrakto sąlygomis, kurios nepapuola po samdinių apibrėžimais nurodytais tarptautinės konvencijos 47 straipsnyje. PKK dirbantis personalas - tai darbuotojai vykdantys pareigas, kurios yra nustatytos kontrakto sąlygose.

PKK vaidmuo, sprendžiant nacionalinius ir regioninius konfliktus, nuolat didėja. Jos aktyviai prisideda prie karinių konfliktų sprendimo, padidindamos nacionalinių karinių pajėgų galią. Šalia PKK, ginkluotuose konfliktuose neretai dalyvauja samdinių grupės, kurių veikla traktuojama kaip kriminalinis nusikaltimas, keliantis grėsmę valstybių bei žmonių saugumui. Tačiau ne visos pasaulio valstybės pasirašė 1989 m. gruodžio 14 d. JTO Generalinės Asamblėjos konvenciją, draudžiančią užsiimti bei naudotis samdinių veikla, todėl tarptautinio susitarimo dėl kovos su samdiniais dar nėra priimta.

PKK yra oficialiai užregistruotos pelno siekiančios organizacijos, turinčios karinės organizacijos hierarchinę struktūrą, aukštus drausmės reikalavimus, savo veikloje besivadovaujančios kompanijos nuostatais bei tarptautine humanitarine ir karo teise. PKK veikla siejama su karinių paslaugų teikimu, kuris apima karinį rengimą, mokymą, karinę logistiką bei aprūpinimą, operacinių pajėgumų stiprinimą (valdymas, patarinėjimas, kontrolė, ryšiai, žvalgyba). Pagrindinis PKK tikslas yra padidinti užsakovų karinių vienetų pajėgumus ginkluotose operacijose arba karinio konflikto metu. Daugelis PKK oficialiai deklaruoja savo veiklos nesuderinamumą su organizuotu nusikalstamumu,

terroristine veikla, narkotikų ir nelegalių ginklų platintojais bei režimais, kurie nesilaiko įstatymų bei piliečių teisių.

PKK ir samdinių skirtumas yra tas, kad PKK dažniausiai samdomos vyriausybės arba vietos valdžios, o karinės arba saugos paslaugos teikiamos oficialiai. Tuo tarpu samdinių paslaugomis naudojasi jėgos, norinčios pakirsti konstitucinę santvarką šalyje, keldami grėsmę valstybių bei žmonių saugumui.

II. PRIVAČIŲ KARINIŲ KOMPANIJŲ TEISINIS REGULIAVIMAS IR KONTROLĖ

2.1 Tarptautinės teisės taikymas privačių karinių kompanijų veiklai

Pradedant nagrinėti tarptautinės teisės reguliavimus dėl PKK veiklos, reikėtų pastebėti, kad visi taikomi teisės aktai yra siejami su pirmu tarptautiniu teisiniu dokumentu, draudžiančiu agresyvų karą ir įpareigojančiu visus tarptautinius ginčus spręsti tik taikiomis priemonėmis. Tai yra 1928 metų „Bendroji sutartis dėl atsisakymo nuo karo“, kuris dažniau vadinamas Briando–Kelloggo arba Paryžiaus paktu. Prieš II pasaulinį karą 48 valstybės ratifikavo šią sutartį ir „pasmerkė karo naudojimą tarptautiniams ginčams reguliuoti bei atsisakė tarpusavio santykiuose nuo jo kaip nacionalinės politikos priemonės“.³⁹

Iki antrojo pasaulinio karo pradžios, tarptautinė teisė neskyrė ypatingo dėmesio privačių karinių verslo dalyvių teisiniam statusui ir jų veiklos legitimumui. Diskusijos dėl samdinių verbavimo, finansavimo ir mokymo prasidėjo nuo 1945 m., kai Jungtinių Tautų Organizacijos (JTO) statute buvo paskelbti valstybių įsipareigojimai ir atsakomybės už karinių veiksmų vykdymą prieš kitas valstybes bei samdinių panaudojimą. JTO statuto 2 straipsnyje suformuluotas principas, draudžiantis naudoti jėgą arba grasinti jėga, kuris vėliau atkartotas ir Tarptautinės teisės principų deklaracijoje. „Visos narės tarptautiniuose santykiuose susilaiko nuo grasinimo jėga ir jos panaudojimo tiek prieš kurios nors valstybės teritorinį vientisumą arba politinę nepriklausomybę, tiek kuriuo kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais“.⁴⁰

Jėgos draudimo principas taip pat yra įtvirtintas JTO 1970 m. tarptautinės teisės principų deklaracijoje ir 1975 m. Helsinkio pasitarimo baigiamajame akte (ESB Konferencija). 1970 m. deklaracijoje šis principas kompleksiškai siejamas su kitais tarptautiniais teisės principais: jėgos naudojimas ir grasinimas jėga – nesuderinamas su JT įstatais; agresyvus karas – nusikaltimas taikai; agresyvaus karo propaganda draudžiama; negalima naudoti jėgos valstybės sienų vientisumui pažeisti, ginkluotų

³⁹ D. Žalimas „Sovietinė agresija prieš Lietuvą 1940 metais: nepagrįsti mėginimai ją pateisinti tarptautinės teisės požiūriu“ Jurisprudencija, 2003, t. 46(38); p 11–28

⁴⁰ Ten pat

represijų, ja trukdyti tautų apsisprendimo teisei, neskatinti ginkluotų organizacijų ir samdinių, siekiančių naudoti jėgą kitoje valstybėje; teritorija negali būti karinės okupacijos objektu, ja taip pat negalima įgyti teritorijos.⁴¹ Per paskutinius 20 metų JTO Generalinė asamblėja, Saugumo Taryba, Ekonominė ir Socialinė žmogaus teisių Taryba priėmė daugiau nei 100 rezoliucijų, smerkiančių samdinių veiklą ir tų kurie naudojami jų paslaugomis. Tačiau iš daugybės, esančios tarptautinėje paprotinėje teisėje, susitarimų bei principų, kurios galėtų būti taikomos nagrinėjant PKK veiklą, teisinėje praktikoje yra naudojami tik keli:⁴²

Tarptautinė žmogaus teisių teisė. Vadovaujantis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje nustatytais mechanizmais, kiekviena valstybė turi teisę imtis priemonių ir ginti savo piliečius nuo vietinių arba užsienio PKK veiklos padarinių.

Baudžiamoji teisė. Tarptautinis Baudžiamasis Teismas yra tarptautinės jurisdikcijos organas, JTO sudėtyje, į kurio jurisdikciją patenka: „...labai sunkūs, visą tarptautinę bendriją verčiantys susirūpinti nusikaltimai.“⁴³ Tačiau šios institucijos sankcijos gali būti taikomos tik PKK darbuotojams, o ne juos samdančioms kompanijoms. Be to, Tarptautinio Baudžiamojo Teismo jurisdikcija riboja šalių nacionalinių juridinių organų jurisdikciją. Tik tuo atveju, kai valstybė, kurioje registruota PKK, atsisako vykdyti tyrimą dėl galimų kompanijos darbuotojų karo nusikaltimų padarymo, Tarptautinis Baudžiamasis Teismas gali pradėti savo tyrimą.

Valstybių atsakomybė. Tarptautinės paprotinės teisės principai numato valstybių atsakomybę už įvykdytus tarptautinės teisės pažeidimus. Tai reiškia, kad tarptautinės atsakomybės santykiai tarp dviejų valstybių atsiranda iškart po to, kai viena valstybė padaro tarptautinės teisės pažeidimą kitos valstybės atžvilgiu.⁴⁴ Be to, yra numatyta valstybės atsakomybė už nevalstybinių, dirbančių valstybės interesui, subjektų veiklą. Tai reiškia, kad valstybė, pasirašydama kontraktą su PKK, neša visišką atsakomybę už jos veiklos padarinius.

---

⁴¹ Pagrindiniai tarptautinės teisės principai

www.mruni.lt/padaliniai/FAKULTETAJ/tf/ttestk/dokumentai/TTsantrauka.doc

⁴² UK Foreign and Commonwealth Office, „Green paper“, Annex B, which contains a list of legislation outside the UK

⁴³ Tarptautinio Baudžiamojo Teismo statutas, - Valstybės žinios, 2003, Nr. 49-2165, <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=211305&Condition2>

⁴⁴ UK Foreign and Commonwealth Office, „Green paper“, Annex B, which contains a list of legislation outside the UK

Tarptautinė humanitarinė teisė. Jos taikymo tikslas yra sušvelninti ginkluoto konflikto poveikį. Tarptautinės humanitarinės teisės normos reguliuoja ginkluotų konfliktų šalių teisinę padėtį ir nustato konflikte dalyvaujančių asmenų, tame tarpe ir PKK darbuotojų statusą.⁴⁵ Remiantis humanitarine teise, jiems kaip ir reguliarios kariuomenės kariams, gali būti suteiktas karo belaisvių statusas. Tuo atveju, kai jie yra civiliai tarnautojai kariuomenės sudėtyje, jiems gali būti suteikta apsauga, kuri taikoma asmenims, tiesiogiai nedalyvaujantiems karo konflikte. Tuo tarpu kai jie yra civiliai tarnautojai dalyvaujantys karo veiksmuose arba samdiniai, jie traktuojami kaip kariai ir minėta apsauga jiems negalioja.

Tarptautinė konvencija dėl samdinių veiklos. 1989 m. JTO Generalinės Asamblėjos Konvencija dėl draudimo verbuoti, finansuoti, mokyti samdinius bei naudotis jų paslaugomis įpareigojo ratifikavusias ją šalis suderinti savo nacionalinius įstatymus su šios konvencijos nuostatais.⁴⁶ Tačiau konvencija nepateikia aiškaus samdinių apibrėžimo, joje nėra apibrėžtas PKK ir jų darbuotojų statusas, be to šią konvenciją ratifikavo ne visos pasaulio valstybės.

Taigi, „tarptautinės teisės principai turi būti taikomi kaip nacionalinėms karinėms pajėgoms, taip ir samdinių „karinėms grupėms“ ir PKK darbuotojams“⁴⁷. Tačiau dėl neaiškiai nustatytų privataus karinio verslo dalyvių teisinio statuso ir jų atsakomybės, tarptautinės teisės taikymas jų atžvilgiu išlieka komplikotas.

2.2 Privačių karinių kompanijų tarptautinis reguliavimas: galimybės ir kryptys

Šiuolaikinės situacijos analizė rodo, kad šalių vyriausybės ir tarptautinės organizacijos naudojasi ir ketina ateityje naudotis PKK paslaugomis ir samdyti jų darbuotojus.⁴⁸ Todėl būtina nustatyti tarptautinius reikalavimus dėl PKK teikiamų paslaugų ir jų kokybės, personalo profesinio parengimo standartų bei apibrėžti funkcijas, kurios padėtų kontroliuoti šių kompanijų veiklą. PKK veiklos priežiūra turėtų būti

---

⁴⁵ ten pat

⁴⁶ „Международная конвенция о борьбе с вербовкой, использованием, финансированием и обучением наемников“ (1989), <http://www.un.org/russian/documen/convents/chroncon.htm>

⁴⁷ R.Higgins, Problems and Process : International Law and How We Use It, Oxford, Clarendon Press, 1994, chapter 14

⁴⁸ T.H Winkler, „Learning from Mistakes.“

vykdoma tarptautinių mastu: ES, NATO, ESBO institucijų lygmeniu. Yra siūloma įsteigti JT organizacijos rėmuose duomenų bazę, kurioje būtų įtrauktos kompanijos, užsiimančios kariniu verslu. Toks tarptautinis registras užkirstų kelią lengvam nelegalių PKK atsiradimui ir taptų svarbia šių kompanijų patikros ir kontrolės priemone.⁴⁹

Galima pasiūlyti sekančias priemones, kurios galėtų užtikrinti PKK veiklos skaidrumą ir tarptautinės priežiūros taikymą:⁵⁰

- ratifikuoti esamus tarptautinius ir regioninius teisės aktus;
- peržiūrėti egzistuojančias tarptautines konvencijas, atsižvelgiant į PKK veiklą, darbuotojų statusą, atsakomybę ir įpareigojimus;
- įvesti ginklų prekybos ir transportavimo priežiūrą, kuri padėtų kontroliuoti PKK ginklų eksportą;
- griežtinti JT ginklų embargo ir kitas sankcijas, skiriamas PKK už nelegalių ginklų platinimą;
- toliau vystyti tarptautinį monitoringą ir informacijos apsikeitimo bazę dėl PKK veiklos užsienyje;
- skatinti priemones, užtikrinančias PKK įsipareigojimus gerbti ir laikytis žmogaus bei tarptautinės teisės normų;
- remti saugumo sektoriaus reformas, kurios skatintų PKK demokratinę civilių kontrolę bei priežiūrą.

2.3 Nacionalinės teisės taikymas privačių karinių kompanijų veiklai

PKK darbuotojams teismų praktikoje taikoma nacionalinė baudžiamoji teisė bei nacionalinė civilinė teisė tos šalies, kurios piliečiai jie yra, ir šalių kuriose jie pasirašo kontraktą bei atlieka užduotis. Tačiau „šalyse, kuriose PKK yra įregistruotos arba vykdo funkcijas, yra labai menka jų veiklos teisinė priežiūra.“⁵¹ Tenka pripažinti, kad specialių nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių PKK veiklą, nebuvimas yra kliūtis

---

⁴⁹ S. Goddard, *The private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict* (thesis), Faculty of the US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2001, p.116

⁵⁰ Ten pat

⁵¹ UK Foreign and Commonwealth Office, „Green paper“, Annex B, which contains a list of legislation outside the UK

organizuojant šių kompanijų kontrolę ir priežiūrą. „PKK, pasinaudamos teisinės atsakomybės neapibrėžtumu, gali lengvai nutraukti veiklą, netgi tuo atveju, kai joms yra pateikiami įtarimai dėl teisės pažeidimų“.⁵²

Užpildyti šią įstatyminę spragą padėtų nacionalinių teisės aktų sukūrimas, užtikrinantys veiksmingus mechanizmus, kurių pagalba vietos vykdomosios valdžios, teisėtvarkos ir teisėsaugos organai galėtų stebėti PKK ir vykdyti jų patikrinimus. Šie teisės aktai turėtų: aiškiai apibrėžti PKK statusą ir nustatyti paslaugų sąrašą, kuriuos galima būtų kvalifikuoti kaip karines paslaugas; numatyti PKK darbuotojams baudžiamąją ir civilinę atsakomybę už šiais teisės aktais nustatytų normų nesilaikymą, vykdamt veiklą šalyje arba už jos ribų; reglamentuoti kontraktų sudarymo procesus, įskaitant subkontraktų pasirašymus, finansinius patikrinimus, pirkimus ir aprūpinimą; nustatyti PKK steigimo procedūras, personalo kvalifikacinius reikalavimus ir jų veiklos aprašymus; paskirti atsakingas valstybės institucijas (ministerijas, departamentus) už PKK veiklos kontrolės organizavimą ir priežiūrą.⁵³

Reikėtų išskirti Europos Sąjungos šalis, kurios nagrinėdamos bylas dėl PKK veiklos tyrimo ar jų darbuotojų kaltės, taiko egzistuojančius tarptautinės teisės aktus arba naudoja privačių bendrovių įstatymus. Be to, „Europos Sąjungos teisėje nėra aiškiai apibrėžta karinių paslaugų sąvoka.“⁵⁴ Remiantis Europos Sąjungos sutartimi, jos nariams leidžiama gaminti ir prekiauti ginklais, amunicija, ir karinės paskirties medžiagomis, bei naudotis priemonėmis, kurios apgintų narių pagrindinius interesus. Tačiau ES sutartyje nėra minimos karinių paslaugų tiekimo galimybės. ES vyriausybės susitarė, kad būtina nustatyti suderintus su visomis ES šalimis karinių paslaugų tiekimo reguliavimus.⁵⁵

Pastangos sukurti nacionalinius teisės aktus, reglamentuojančius PKK veiklą, buvo realizuotos tik Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Pietų Afrikos Respublikoje. Išskyrus šių šalių, kitos pasaulio valstybės neturi nacionalinių teisės aktų, kurios reguliuotų privatų karinį verslą.⁵⁶

---

⁵² ten pat

⁵³ ten pat

⁵⁴ UK Foreign and Commonwealth Office, „Green paper“, Annex B, which contains a list of legislation outside the UK

⁵⁵ S. Goddard, *The private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict* (thesis), Faculty of the US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2001, p.114

⁵⁶ ten pat, p.104

Jungtinių Amerikos Valstijų 1968 m. Karinio eksporto kontrolės įstatymas (įstatymas) reguliuoja ginklų pardavimo bei platinimo procedūras ir nustato karinių paslaugų tiekimo už valstybės ribų tvarką. Įstatymo pagrindinis tikslas yra suteikti valstybei pirmenybės teisę, nustatinėti karinių prekių prekybos ir su ja susijusių paslaugų tiekimo reguliavimus. Įstatymas aiškiai nustato ginklų pardavimo bei gynybos paslaugų tiekimo sąlygas, bei apibrėžia šių paslaugų spektrą: gynybos priemonių, medžiagų, įrangos gamybą, techninę priežiūrą bei jų aptarnavimą, užsienio valstybių reguliarių ir nereguliarių karinių vienetų rengimą. Įstatymas šalies Valstybės departamentui suteikia teisę reguliuoti PKK, teikiančias karines paslaugas valstybėms, su kurioms JAV nepalaiko gerų santykių. Be to, JAV Federalinis Baudžiamasis kodeksas draudžia Amerikos piliečiams stoti į karo tarnybą ir būti pasamdytiems tarnauti užsienio šalyse arba būti įtrauktiems į karinį konfliktą prieš valstybę su kuria JAV turi taikos susitarimą.⁵⁷

Remiantis įstatymu visos kompanijos, teikiančios karines paslaugas šalies viduje arba užsienyje, turėtų būti įtrauktos į valstybės registrą ir gauti licenciją iš Valstybės departamento. Licencijų gavimo procesas nėra griežtai apibrėžtas, nes „gynybos departamentas kartu su Valstybės departamentu pastoviai keičia licencijos išdavimo tvarką.“⁵⁸ Kartu su Valstybės departamentu už licencijų išdavimą yra atsakingi JAV Muito departamentas ir Užsienio karinės atstovybės. Be to, PKK turi galimybę gauti karinius užsakymus neturėdamos licencijos, dalyvaudamos Gynybos departamento Karinio pardavimo užsienyje (Foreign Military Sales (FMS)) programose. Šiuo atveju, Gynybos departamentas yra tarpininkas tarp PKK, teikiančios paslaugas ir užsienio valstybės, kuri tas paslaugas gauna. Privačios karinės kompanijos, siekdamos išvengti komplikuotos, ilgai užsitęsiančios licencijavimo procedūros, labiau suinteresuotos gauti užsakymus pagal FMS programą, užtikrinančią valstybės palaikymą.⁵⁹

Tačiau įstatymas nenumato kaip turėtų būti organizuojama PKK veiklos kontrolė po licencijos išdavimo. Nors įstatymas „griežtai reglamentuoja eksportuojamų paslaugų

---

⁵⁷ S. Goddard, *The private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict* (thesis), Faculty of the US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2001, p.106

⁵⁸ D.D Avant „Privatizing military training“

⁵⁹ L. Peterson, „Privatizing Combat, the New World Order“, Center for Public Integrity, Washington D.C., 28 October 2002. <http://www.publicintegrity.org/bow/printer-friendly>.

sąrašą ir nustato reikalavimus paslaugų gavėjams⁶⁰, tačiau neprisiima atsakomybės dėl gavėjams suteiktų paslaugų panaudojimo.

Pietų Afrikos Respublika pasižymi aukštu kriminalinių nusikaltimų lygiu ir mažu valstybinių sukarintų struktūrų (kariuomenės, policijos, saugumo tarnybų ir t.t.) pasitikėjimu dėl galimybės užtikrinti gyventojų saugumą. Todėl per pastaruosius 10-15 metų šalyje sparčiai išaugo privataus saugumo rinka, kuriai finansuoti skiriama žymiai didesnė BVP dalis nei kitose valstybėse.⁶¹ Sprendimą sukurti mechanizmą, reguliuojantį samdinių bei PKK veiklą, inicijavo daugybė Pietų Afrikos respublikos teritorijoje veikiančių ir kontroversiškai vertinamų PKK veikla.

1998 m. Pietų Afrikoje buvo priimtas Užsienio karinės pagalbos įstatymas (Įstatymas) (Foreign Military Assistance Act)⁶², reguliuojantis karinių paslaugų tiekimo procesus kaip šalies viduje taip ir užsienyje. Šis įstatymas draudžia verbuoti, išnaudoti, mokyti, finansuoti samdinius bei būti įtrauktiems į veiklą, kuri yra apibūdinama kaip „tiesioginis dalyvavimas kariniuose veiksmuose siekiant finansinės naudos“⁶³. Įstatyme yra numatyta baudžiamoji atsakomybė už jų normų nesilaikymą bei eksteritorialaus taikymo galimybę. Įstatymas taikomas Pietų Afrikos piliečiams, šalies rezidentams, juridiniams asmenims, registruotiems šalies teritorijoje, o taip pat užsienio piliečiams, kai jie pažeidžia šio įstatymo nuostatus, būdami Respublikos teritorijoje.

Tačiau šiuo įstatymu nėra draudžiama steigti PKK arba PSK šalies teritorijoje. Pagrindinis jo tikslas yra reguliuoti ir kontroliuoti privačias karines paslaugas teikiančių įmonių veiklą, nustatant teisinės normas bei reikalavimus, bei nustatyti apribojimus, vykdam karinius užsakymus. Bet kuri PKK, siekianti dalyvauti karinėje operacijoje šalies viduje arba už teritorijos ribų, priversta gauti vyriausybės leidimą prieš pasirašant kontraktą. Įstatymas apibrėžia paslaugas, kurios gali būti tiekiamos, kaip karinė pagalba:

---

⁶⁰ S. Goddard, *The private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict* (thesis), Faculty of the US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2001, p.105

⁶¹ S. Goddard, *The private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict* (thesis), Faculty of the US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2001, p.107

⁶² Republic of South Africa, regulation of Foreign military Assistance Bill, Bill 54D-97(GG)??http://www.gov.za/gazette/bills/1997

⁶³ S. Goddard, *The private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict* (thesis), Faculty of the US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2001, p.107

„karinio patarinėjimo bei mokymo paslaugos, personalo valdymas ir personalo komplektavimas, finansinis, logistikos, žvalgybos organizavimas bei palaikymas, operacijų planavimas, medicininės pagalbos organizavimas, techninis aprūpinimas“.⁶⁴ Įstatyme yra numatytos bausmės už dalyvavimą kariniuose veiksmuose neturint valstybės leidimo: laisvės atėmimas nuo 10 ir daugiau metų, ir bauda daugiau nei 1 mil. randų (Pietų Afrikos Respublikos piniginis vienetas, 1 mil. randų yra apie 370 tūkst. Lt). Yra nuomonė, kad tokio dydžio baudos už nelegalią veiklą yra mažos.⁶⁵

Vadovaujantis Įstatymas numato, kad visi juridiniai arba fiziniai asmenys, užsiimantys karinių paslaugų tiekimu turėtų būti įtraukti į valstybės registrą. Be to, vietinės karinės pramonės įmonės, distribjutoriai, importuotojai taip pat turėtų būti įregistruoti. Visiems PKK darbuotojams keliami reikalavimai: būti šalies piliečiais arba nuolat gyventi šalyje, būti pilnamečiais, veiksniais asmenimis bei pateikti dokumentus, liudijančius kad jie dirbo arba yra tinkami dirbti karinėse struktūrose.

Karinių paslaugų arba prekių tiekimas vykdomas, prižiūrint Nacionaliniam konvenciniam karinės kontrolės komitetui (NCACC, National Conventional Arms Control Committee), kurio pirmininkas yra valstybės tarnautojas, neturintis tiesioginių darbinių santykių su gynybos pramone. Šis Komitetas, remdamasis tarptautinės teisės nuostatomis, turi įgaliojimus patenkinti kompanijų prašymus išduoti, pratesinėti galiojančias licencijas, jas sustabdyti arba panaikinti. Be to jis atsakingas už PKK standartų ir normų nustatymą.

Taigi, šiuo įstatymu Pietų Afrikos Respublikos vyriausybė neša pilną atsakomybę už jos teritorijoje įregistruotų PKK veiklos teisėtumą. Tokią valstybės kontrolę privačių karinių įmonių atžvilgiu galima laikyti progresyvia, skatinančia kompanijų konkurencingumą bei keliančiu jų profesionalumo lygį, veiklos skaidrumą ir teisėtumą. Tuo pačiu „valstybės pritarimas ir kiekvieno kontrakto sankcionavimas sudaro sąlygas išsvengti tarptautinės teisinės priežiūros.“⁶⁶

Šio įstatymo taikymas sukelia praktinio taikymo problemų. Pavyzdžiui, Pietų Afrikos PKK „Meteoris Tactical Solution“, tiekianti gynybos ir karinio apmokymo

---

⁶⁴ S. Goddard, *The private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict* (thesis), Faculty of the US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2001, p.107

⁶⁵ Ten pat

⁶⁶ Ten pat p,108

paslaugas Irake, ir bendra Didžiosios Britanijos ir Pietų Afrikos PKK „Erinys“, turinti didžiausią kontraktą dėl Irako naftos pramonės sektoriaus apsaugos, iki šiol neturi oficialios licencijos.⁶⁷ Nežiūrint į tai, kompanijos sėkmingai vykdo veiklą ir neišku dėl kokių priežasčių Pietų Afrikos įgaliotos institucijos nesiima reikiamų sankcijų dėl šių kompanijų veiklos sustabdymo. „Dėl resursų trūkumų, o galbūt valios nebuvimo, Pietų Afrikos Respublika nesugeba kontroliuoti ir priversti kompanijas laikytis šio įstatymo“.⁶⁸

Įstatymo reguliavimas kelia nesutarimus ir ginčus tarp šalies vyriausybės ir privačių karinių struktūrų vadovybių. Privačios kompanijos skundžiasi susiduriantys su biurokratine tvarka ir vilkinimu priimant sprendimus dėl registracijos. PKK savininkai vadina valstybės struktūrų darbo metodus diktatoriškais bei mano, kad keliami reikalavimai turėtų būti derinami su jų atstovais. Savo ruožtu vyriausybės pareigūnai tvirtina, kad griežti reikalavimai yra būtini, siekiant užtikrinti teisėtumo ir sertifikavimo standartų laikymosi.⁶⁹ Priešiški santykiai trukdo dialogui tarp vyriausybės ir privataus sektoriaus, kuris padėtų gerinti bendruomenės saugumą ir vykdyti nusikaltimų prevenciją. Tačiau reikia pripažinti, kad teisinio karinių paslaugų reguliavimo atsiradimas yra didelis žingsnis į priekį.

2.4 Privačių karinių kompanijų nacionalinis reguliavimas: galimybės ir kryptys

Šalių vyriausybės, samdančios PKK turi prisiimti atsakomybę už kompanijų veiksmus ir šių veiksmų atitikimą tarptautinės humanitarinės ir žmogaus teisių nuostatomis. Be to, už PKK veiklą turėtų atsakyti tų šalių vadovai, kurių teritorijose PKK yra įregistruotos ir funkcionuoja. Todėl šalių vyriausybės turėtų būti suinteresuotos, kad PKK teiktų paslaugas turėdamos vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos leidimą.

Didžioji Britanija buvo viena iš pirmųjų Europos valstybių, kuri pradėjo nagrinėti nacionalinio reguliavimo įvedimo galimybes šioje srityje. Šalies Užsienio ir bendrų reikalų ministerija išleido „Žaliąją knygą“, kurioje pateikė PKK analizę, plėtros

---

⁶⁷ ten pat .p108

⁶⁸ ten pat 109

⁶⁹ ten pat p,109

perspektyvas bei sekančius pasiūlymus dėl kompanijų veiklos koordinavimo ir kontrolės nacionaliniame lygmenyje:⁷⁰

Uždrausti PKK veiklą už šalies ribų. Siūloma įvesti griežtą apribojimą dėl PKK dalyvavimo kariniuose konfliktuose už šalies ribų, paliekant vyriausybei kiekvienu atskiru atveju teisę spręsti. Toks pasiūlymas padėtų atlikti privataus karinio verslo veiklos priežiūrą. Tačiau kyla abejonių, kad jis būtų priimtinas, nes tokį draudimą galima būtų traktuoti kaip bandymą kištis į žmogaus pasirinkimo laisves. Be to, egzistuoja nuomonė, kad „karinių paslaugų už šalies ribų tiekimo visiškai draudimas duotų priešingą rezultatą“.⁷¹ Karinės veiklos už šalies ribų draudimas galėtų palikti politiškai nestabilioje šalyje teisėtai išrinktą valdžią be palaikymo, kai tarptautinė bendruomenė negali ar nenori jai padėti. Be to, kyla klausimas, kokios PKK paslaugos, vykdančios veiklą užsienyje, turėtų būti uždraustos. PKK veiklos spektras yra didelis: tai ne tik tiesioginis dalyvavimas karo veiksmuose, bet ir karinio personalo mokymas ir rengimas, aprūpinimo ir medicininės pagalbos teikimas bei kitos paslaugos, be kurių šiuolaikinės kariuomenės funkcijų vykdymas būtų komplikuoatas.

Uždrausti PKK samdyti kitų šalių piliečius. Toks draudimas padėtų išspręsti PKK legitimumo problemas, palengvintų vyriausybėms kontroliuoti kompanijas bei apsaugotų šalies reputaciją už jos ribų. PKK neturėdamos pastovaus personalo, ieško darbuotojų tarptautinėje rinkoje, naudodamos atsargos karininkų tinklų duomenų bazę.⁷² Toks draudimas galėtų sukelti kvalifikuoto personalo paieškos bei atrankos problemų.

Licencijų dėl karinės veiklos išdavimas. Valstybės organizuodamos ir reglamentuodamos licencijų išdavimo tvarką, suteiktų teisinį pagrindą PKK veiklai ir jų kontrolei. Jos, turėdamos licenciją, būtų laikomos patikimomis partnerėmis tiek šalies viduje, tiek ir užsienyje. PKK, siekdamos gauti licenciją, turėtų padidinti reikalavimus dėl personalo atrankos: vengti abejingos reputacijos arba žmonių turinčių kriminalinę praeitį įdarbinimo, nustatyti sveikatos reikalavimus, kurie atitiktų reguliarios kariuomenės standartams. Išduodama licenciją, vyriausybė imtųsi atsakomybės už PKK

---

⁷⁰ Private Military Companies: Options for Regulation 2001-02. Foreign and Commonwealth Office. ISBN 0 10 291415 X. CORRECTION, <http://www.fco.gov.uk/Files/kfile/mercenaries.0.pdf>

⁷¹ S. Goddard, The private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict (thesis), Faculty of the US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2001, p.119

⁷² C.Beyani and D.Lilly, Regulating Private Military Companies.

patikimumą. Ji turėtų nustatyti ir nuolat peržiūrėti PKK teikiamų paslaugų sąrašą, bei atsižvelgiant į politinės, ekonominės situacijos pasikeitimus, papildyti ar pakeisti jį. Vyriausybė, siekdama išlaikyti šalies gynybos funkcijos monopolį, privalo sudaryti funkcijų sąrašą, kurių PKK neturėtų teisės vykdyti. Būtina pastebėti, kad saugumo licencijų išdavimo tvarkos nustatymas turėtų teigiamos įtakos PKK konkurencijai. Tačiau iškyla klausimas dėl licencijų galiojimo ir taikymo už šalies ribų. Todėl licencijų išdavimo tvarką reikėtų suderinti tarptautiniame lygmenyje.

PKK registravimo ir notifikavimo įvedimas. Reikalavimai PKK registruotis ir teikti informacija apie kiekvieną vykdomą kontraktą būtų svarbus valstybės reguliavimo sistemos mechanizmas. Šių procedūrų įvedimas padidintų PKK viešumo laipsnį ir visuomenės domėjimąsi privačiu kariniu sektoriumi. Tačiau registravimo ir notifikavimo reikalavimai sumažintų licencijos gavimo svarbą, į kurią būtų žiūrima kaip į registracijos proceso pratęsimą.

Pateiktų nacionalinio reguliavimo priemonių negalima traktuoti kaip valstybės ketinimo kištis į privataus verslo reikalus. Reikėtų pastebėti, kad karines paslaugas teikiančios kompanijos šalies viduje ir už jos ribų, skirtingai nei kitas paslaugas teikiančios privačios verslo bendrovės, turi didelę reikšmę šalies prestižo formavimui bei palaikymui. Jos siejamos su valstybės saugumo stiprinimu, humanitarinės pagalbos teikimu, dalyvavimu taikos palaikymo ir atstatymo operacijose bei kitų funkcijų vykdymu. Todėl yra būtina užtikrinti PKK paslaugų teikimo skaidrumą ir viešumą. Nacionalinių reguliavimo priemonių įgyvendinimas pareikalautų iš valstybės ir PKK papildomų išlaidų, tačiau tai užtikrintų valstybės kontrolės bei priežiūros sistemos įdiegimą, padidintų PKK veiklos atsakomybę bei sudarytų sąlygas vystyti legitimią veiklą.

III. PRIVAČIŲ KARINIŲ KOMPANIJŲ VAIDMUO KARINĖSE OPERACIJOSE.

3. 1 Privačių karinių kompanijų plėtros ypatumai po Šaltojo karo pabaigos.

„Privačios karinės kompanijos pademonstravo šalims – užsakovėms savo naudingumą įvairių konfliktų metu, nuo lokalinio saugumo užtikrinimo... iki mažų karinių operacijų planavimo ir jų vedimo“⁷³

Ši citata reiškia, kad PKK pasižymi aiškiai išreikšta organizacine struktūra, griežta valdymo hierarchija ir gali būti naudingomis karinių konfliktų metu. PKK panaudojimo praktika įrodė, kad jos yra pajėgios užtikrinti karinę pagalbą vyriausybėms plataus pobūdžio operacijose. „Mūsų dienomis yra žinoma ... mažiausia 90 PKK, kurios dalyvauja daugiau kaip 110 valstybių operacijose. Jie yra samdomi tiek vyriausybėms, tiek tarptautinių korporacijų...“⁷⁴ Atsižvelgiant į „...teisėtus samdinių veiksmų apibrėžimus 1960 metais, kurie negali pilnai būti pritaikomi Privačių karinių kompanijų tipams pasirodžiusiems 1990 metais...“⁷⁵ Tokioje situacijoje PKK tapo pripažintos *de facto* ir gavo legalų statusą bei galimybę toliau sėkmingai plėtotis.

Pasibaigus Šaltajam karui, prasidėjo plataus masto karinių pajėgų mažinimas. Didelis skaičius puikiai parengtų įvairaus rango kariškių ir karinės ginkluotės sistemų papildė rinką. Tuo pat metu Afrikoje (Angola, Libija, Zairas) iškilo naujų karinių konfliktų grėsmė. Vakarų visuomenės neigiamai reagavo į savo šalių nacionalinių kariuomenių siuntimą spręsti tarptautinius ir trečiųjų šalių vidinius konfliktus. Nuolat didėjantis vakarų šalių piliečių aukų skaičius šių konfliktų metu pastūmėjo Vakarų vyriausybes ieškoti kitų galimų karinių konfliktų sprendimo būdų. Nepaisant Niccolo Machiavellio įspėjimų XV amžiuje dėl „Samdinių ir samdytos kariuomenės

---

⁷³ Eugene B. Smith „The New Condottieri and US Policy: The Privatization of Conflict and Its Implications“ 2002, p.112

⁷⁴ Making a killing: the business of war, Cold wars replaced by entrepreneurial wars, 2002, at <http://www.eldis.org/static.DOC10778.htm>, accessed on 13 August 2004

⁷⁵ David Shearer (1998), p. 22

nenaudingumo ir net pavojingumo“, po daugiau kaip penkių šimtų metų PKK gavo puikią progą pademonstruoti savo panaudojimo galimybes.

Kas turėjo įtakos požiūrio pasikeitimui dėl PKK panaudojimo naudingumo ir efektyvumo? Demokratinėse valstybėse šalių vyriausybės yra atsakingos prieš visuomenę už savo piliečių siuntimą dalyvauti kariniuose konfliktuose. Todėl sprendimas dėl nacionalinių kariuomenių panaudojimo, sprendžiant karinius konfliktus, už savo šalies ribų gali būti komplikotas. Tai sietina su tuo, kad politikai nenori prisiimti atsakomybės dėl karinių konfliktų sureguliuojimo, kurių metu gali žūti jų šalių piliečiai. „... Politinių lyderių atsakomybės stoka, baimė nebūti vėl perrinktiems“⁷⁶ dėl prarasto populiarumo visuomenėje, iš esmės pakeitė požiūrį į konfliktų sprendimo būdus. Tokiu atveju PKK panaudojimas tampa vienu iš galimų variantų. Tačiau sėkmingas dalyvavimas karinėse operacijose reikalauja šiuolaikinės technikos ir ginkluotės bei profesionaliai parengtų žmoniškųjų resursų. Todėl kyla klausimas dėl PKK karinių pajėgumų ir jų galimybes perimti dalį nacionalinių karinių pajėgų funkcijų.

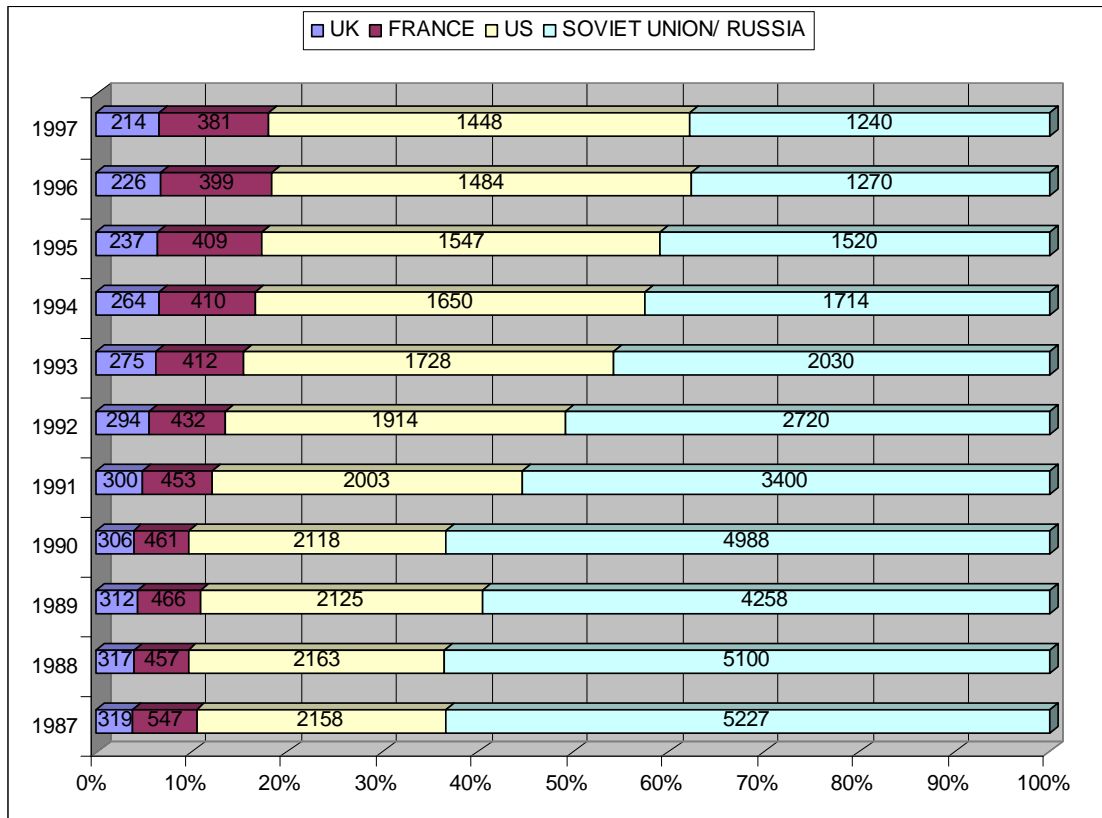
Nuo Šaltojo karo pabaigos šalių nacionalinės karinės pajėgos buvo ir tebėra mažinamos. Davido Shearero lentelė rodo, kad nuo 1987 iki 1997 metų JAV kariuomenė buvo sumažinta nuo 2,1 mln. iki 1,4 mln, Prancūzijos nuo 0,54 mln. iki 0,38 mln., Anglijos nuo 0,31 mln. iki 0,21 mln.(žr. lentelė 1) Taigi, vakarų šalių karinės pajėgos sumažėjo 1,5 karto. Per tą patį laikotarpį Rusijos kariuomenė buvo sumažinta nuo 5,2 mln iki 1,2 mln. (4,3 karto). Demobilizacijos mastai buvo tokie dideli, kad darbo rinka nebuvo pasirengusi įdarbinti visų paleistų į atsargą karių. Nedarbas pastūmėjo žmones ieškoti bet kokio pragyvenimo šaltinio, už bet kokią atlygį. Kaip pasekmė - puikiai parengti kariai, kariniai ekspertai įsiliejo į privatų karinį sektorių. Be to reikia pastebėti, kad kariuomenių mažinimas pasireiškė ne tik karių demobilizacija, bet ir ginkluotės arsenalo prekybą itin mažomis kainomis. Tai sudarė prielaidas PKK plėtrai. PKK panaudodamos mažas investicijas turėjo puikią galimybę per trumpą laikotarpį sukurti kapitalą. „ Dabar privačios karinės pajėgos turi joms prieinamas modernias ginklų sistemas, įtraukiant oro pajėgas, artileriją. Jos, reikalui esant, galėtų apginkluoti net valstybės karines pajėgas“.⁷⁷

---

⁷⁶ Tim Spicer Obe (2003), p. 16

⁷⁷ P.W. Singer (2003), p. 54

Tuo tarpu saugumo situacija Afrikoje, Azijoje, Vidurio Rytuose, Balkanų šalyse tapo vis sudėtingesnė: besikartojantys politiniai ir kariniai konfliktai, žudynės, prievarta, nesiskaitymas su žmogaus teisėmis, badas bei pabėgėliai,- pareikalavo tarptautinių pajėgų įsikišimo. Tačiau sumažintos nacionalinės kariuomenės nebuvo pajėgios suteikti reikalingos karinės pagalbos. Galima teigti, kad tarptautinėje saugumo sistemoje atsirado vakuumas. Tokiomis aplinkybėmis yra nesunku nuspėti, kas galėtų pasisiūlyti išspręsti šias problemas „...Dauguma kariuomenių tapo tokiomis mažomis, kad galėjo tik stebėti CNN televizijos reportažus apie Jungtinių Amerikos Valstijų karių kovas bei jų nuostolius Somalyje. Tai sukretė šalių vyriausybes ir privertė jas išsipareigoti spęsti konfliktus už šalies ribų. Esant tokiai situacijai, PKK pasirengusios užpildyti šią spragą“.⁷⁸

Lentelė 1 Kariuomenės skaičiaus mažinimas⁷⁹

⁷⁸ P.W. Singer (2003), p.50

⁷⁹ David Shearer, „Private Armies and Military Intervention“ 1998, p. 28

PKK turėdamos puikiai parengtą karinį personalą bei šiuolaikines ginklų sistemas yra pajėgios vykdyti taikos palaikymo, humanitarinės pagalbos operacijas bei reaguoti į naujus saugumo iššūkius: kovoti prieš terorizmą bei derėtis dėl pagrobtųjų žmonių išlaisvinimo. PKK panaudojimas didelėse karinėse operacijose tikimybė nėra didelė, nors įmanoma. Tai jos įrodė karinių konfliktų metu Kongo ir Siera Leonėje.

Nereikia pamiršti, kad PKK yra pelno siekiančios verslo kompanijos. Todėl jų užsakovai turėtų būti pajėgūs už PKK paslaugas sumokėti sutartyje nustatytą atlygį. Tuo tarpu PKK turi siekti palankios visuomenės nuomonės bei palaikyti puikius ryšius su nacionalinėmis vyriausybėmis. Geri PKK ir vyriausybių santykiai yra naudingi abiem pusėm. Vyriausybėms „...PKK gali būti reali pagalba tais atvejais, kai visuomenės nuomonė nėra palanki dėl šalies nacionalinės kariuomenės panaudojimo ten, kur yra tikėtinas didelis aukų skaičius“.⁸⁰ Tokiais atvejais, vyriausybės sudarydamos sutartis su PKK prisideda prie konfliktų sureguliuojimo krizių ištiktuose regionuose ar atskirose šalyse. Tuo tarpu PKK gerų santykių palaikymas su vyriausybėmis garantuoja brangiai kainuojančius kontraktus. Reikia pastebėti, kad sumažinus karių skaičių nacionalinėse karinėse pajėgose, daugelyje valstybių, karinis biudžetas nuo 1980 m. pabaigos liko nepakitęs. Siekdamas atlikti sutartyje numatytas funkcijas konflikto zonoje, PKK turi laikytis tarptautinių žmogaus teisės normų bei nacionalinių užsienio politikos principų. PKK, siekiančios sudaryti kontraktą, privalo garantuoti, kad jų veiksmai neprieštarauja nacionalinės vyriausybės politikai ir kad bus parengtas kontrakto įvykdymo planas, kurio metu „... bus atlikta kliento pateiktos užduoties analizė, jos vykdymo eiga bei priemonės“.⁸¹ Tai parodo, kad PKK nėra samdinių karinės grupuotės. Jos, kaip ir nacionalinės karinės pajėgos yra pajėgios vykdyti platų spektrą karinių funkcijų.

Egzistuojanti konkurencija tarp PKK reikalauja iš personalo aukšto karinio parengimo, profesionalumo ir žinių modernių karinių technologijų srityje. Norimą lygį galima išlaikyti tik tokiu atveju, jei bus pritraukiami nacionalinėse karinėse pajėgose tarnavę kariai ir specialistai. Pastebėtina, kad PKK deda visas pastangas siekdamas išvengti samdinių įdarbinimo, kurie daugeliu atvejų yra priklausomi nuo alkoholio, narkotikų ar turėję reikalų su teisėsaugos institucijomis.

---

⁸⁰ Robert J. Bunker (2003), p.63

⁸¹ Tim Spicer Obe (2003), p.62

Majoras Thomas J. Milton pažymėjo, kad „su PKK plėtra, JAV kariuomenei laikas susimąstyti apie tai, kad ateityje joms gali tekti veikti išvien su Privačiomis karinėmis kompanijomis, o ne tik su vyriausybiniais subjektais“.⁸² Tai yra naujas iššūkis nacionalinėms kariuomenėms. Dar prieš 15 metų niekas negalėjo pagalvoti, kad kariuomenės aprūpinimu konflikto zonoje užsiimtų privačios kompanijos. Tačiau konfliktai Irake ir Afganistane jau įrodė PKK patikimumą, teikiant aprūpinimo paslaugas.

Nežiūrint į tai, kad PKK turi didelių galimybių ir ambicijų įnešti svaresnę indėlį į konfliktų apimtus regionus, iki šiol dažniausiai jos vykde aprūpinimo ir saugos funkcijas. Tai susiję su jų žemu atskaitomybės koeficientu bei vyriausybės baime dėl galimų žmogaus teisės pažeidimų, smurto panaudojimo prieš civilius gyventojus PKK veikimo zonoje. Jei PKK pažeistų įstatymą „vyriausybė sudariusi kontraktą su PKK neštų pilną atsakomybę už šios kompanijos padaryta veika. Būtent vyriausybė yra atsakinga už tai, kad PKK kariai vadovautusi žmogaus teisių konvencija...“⁸³ Žmogaus teisių konvencijos laikymasis tampa dar aktualesnis, kai PKK planuojama panaudoti humanitarinės pagalbos operacijose. Tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių PKK veiklą, nebuvimas, neleidžia vyriausybėms ar tarptautinėms organizacijoms laikyti jų patikimais partneriais.

Po Šaltojo karo prasidėjęs nacionalinių kariuomenių mažinimas, pigios karinės ginkluotės įsigijimo galimybių didėjimas, tarptautinio saugumo vakuomo bei naujų grėsmių atsiradimas sudarė palankias sąlygas PKK plėtrai. Jų vystymasis tapo naudingu ir demokratinių šalių vyriausybėms, vis dažniau susiduriančioms su savo visuomenės pasipriešinimu naudoti nacionalines karines pajėgas konfliktams sureguliuoti už savo šalies ribų.

---

⁸² Major Thomas J. Milton, `Foreign Area Officer Association`, The new mercenaries,-corporate armies for hire, 1997, at <http://www.faoa.org/journal/newmerc3.html>, accessed on 14 August 2004

⁸³ David Shearer (1998), p. 71

2.2 Privačios karinės kompanijos kovos su terorizmu ir taikos palaikymo operacijų kontekste po 2001 metų.

„Mad Mike Hoare, Black Jacque Schramme ir Bob Denard era baigėsi... Mes esame tarptautinis biznis, kaip bet koks kitas biznis... Mes einame ten, kur mūsų nori ir kur žmonės gali mums mokėti atlyginimą.“

Žurnalas „Africa Business“, 1997 Gruodis

2001 metų rugsėjo 11 dienos įvykiai buvo ne tik naujos kovos su terorizmu eros pradžia, bet turėjo įtakos ir PKK plėtrai. „Teroristų išpuolis rugsėjo 11 dieną pademonstravo, kad reikia didinti karines išlaidas. Tai buvo puiki proga naujai besikuriančioms PKK belstis į besiplečiančią rinką“.⁸⁴ Rugsėjo 11 dienos tragedija atskleidė ne tik saugumo spragas JAV viduje, tačiau pakeitė demokratinės pasaulio visuomenės mąstyseną. Iki šiol netoleravusios nacionalinių kariuomenių naudojimo karinėse operacijose, kurios pareikalautų daug aukų, visuomenė ryžtingai pritarė karui, kurio metu būtų išardytas Al-Qaeda teroristų tinklas. 2004 metų sausio mėnesį JAV pravesta viešosios nuomonės apklausa parodė, kad net 89 procentai gyventojų parėmė karą Afganistane ir 70 procentų karą Irake.⁸⁵ Atsižvelgiant į karinių operacijų pobūdį bei jo mastus, iškilo būtinybė pasitelkti privačias struktūras, kurios galėtų rūpintis infrastruktūros plėtra, strateginių objektų apsauga, karinių dalinių aprūpinimu bei vykdyti kitas specialias operacijas, kurioms reguliariosios karinės pajėgos neturi atitinkamų resursų. PKK paslaugų poreikis tapo didelis ne tik JAV, bet ir kitiems kovos su terorizmu koalicijos partneriams. PKK tapo pageidaujamosiomis darbui Afganistane, Irake ir kituose konfliktų apimtuose pasaulio regionuose. Jas samdo ne tik atskiros valstybės, bet ir įvairios korporacijos bei organizacijos. „Vien JAV ir Didžioji Britanija nusamdė apie 20 000 kontraktininkų mokėdamas jiems per dieną po 1000 USD tam, kad sustiprintų savo pajėgas vykdant kovą su terorizmu.“⁸⁶ PKK dalyvavimas operacijose „Tvirta taika“ (angl. ENDURING FREEDOM) Afganistane ir „Irako taika“ (angl. IRAQI FREEDOM) Irake pademonstravo jų naudingumą.

---

⁸⁴ P.W.Singer (2003), p. 232

⁸⁵ <http://www.pollingreport.com/irak.htm>

⁸⁶ The Domination, Mercenaries Make Up Third Largest Military Forces in Iraq, Canada's Grassroots National Newspaper, April 2004

Jie projektuoja ir stato karinės ir civilinės paskirties objektus, saugo strateginės paskirties objektus, teikia maisto produktus ir aptarnauja daugiau nei 60 valgyklų, kuriose maitinami kariai. Didelė dalis PKK yra naudojamos karinių operacijų metu. Jos dalyvauja karinės žvalgybos, patruliavimo, teroristų grupių paieškos bei naikinimo operacijose. Vinnell korporacija vykdo Irako kariuomenės apmokymą už kurį gauna 48 milijonus dolerių⁸⁷. PKK „Blackwater Security Consulting“, įkurta 1996 metais ruošia Irako policininkus bei karius. „Erinys International“ kompanija, saugo naftos telkinius Irake, kurių metinė sutartis siekia 39 milijonus JAV dolerių. „Custer Battles“ korporacija nuo 2003 metų birželio mėn. yra atsakinga už Bagdado tarptautinio oro uosto apsaugą⁸⁸. Tūkstančiai kontraktininkų vykdo ir kitas funkcijas, kurios neseniai buvo reguliariųjų karinių pajėgų atsakomybė.

Karines bei kitas paslaugas teikia apie 60 privačių kompanijų, kurių personalas sudaro 20 000 žmonių. PKK darbuotojų skaičius pagal dydį buvo antras po JAV nacionalinės kariuomenės. Tačiau būtina pastebėti, kad PKK dalyvavimo šioje kompanijoje metu turėjo nemažų nuostolių: 2006 m sausio mėn. interneto puslapyje „Irako koalicijos nuostolių apskaita“ (Iraq Coalition Casualty Count)⁸⁹ buvo pranešta, kad Irake žuvo 309 PKK darbuotojai ir dar daugiau buvo sužeista. Laikotarpyje nuo 2002 iki 2004 metų, JAV vyriausybė išleido daugiau nei 11 milijardų dolerių už PKK teikiamas paslaugas.

Tačiau PKK dalyvavimas Irako operacijoje atskleidė rimtų teisinių bei operatyvinių jų panaudojimo problemų:

Kompanijų ir jų darbuotojų nepatikimumas. Karinių veiksmų Irake metu buvo atvejų, kai kompanijos pasirašiusios kontraktą laikinai sustabdydavo ar visiškai nutraukdavo savo veiklą. Pavyzdžiui, PKK „Kellogg, Brown and Root“ (KBR) automobilių kolona papuolusi į pasalą ir įvertinusi didėjančią pavojų, atsisakė toliau vykdyti savo pareigas tol, kol nebus garantuotas jų saugumas. Po šio incidento šios ir kai kurių kitų kompanijų darbuotojai nutraukė kontraktus ir paliko šalį. Tai ne tik sutrikdė PKK veiklą, bet turėjo neigiamos įtakos nacionalinių karinių pajėgų operacijų vykdymui.

---

⁸⁷ Quirk „Private Military Contractors“

⁸⁸ CusterBattles webside, <http://www.vinnell.com>

⁸⁹ www.icasualties.org

Nacionalinių karinių pajėgų karių nutekėjimo problema. Irake išryškėjo PKK ir nacionalinėse karinėse pajėgose tarnaujančių karininkų ir kareivių atlyginimų skirtumai, dėl kurių nacionalinės kariuomenės neteko aukštos kvalifikacijos karių. Specialiųjų pajėgų kariai, specialistai naudodamiesi savo įgyta karine patirtimi nacionalinėse karinėse pajėgose noriai pereina tarnauti į PKK. Pavyzdžiui, buvę žaliųjų berečių dalinių kariai PKK per mėnesį uždirba iki 30 000 JAV dolerių⁹⁰. Nors nacionalinių kariuomenių vadovybės ėmėsi priemonių dėl uždarbio didinimo, vis dėl to, PKK atlyginimų sistema toliau išlieka žymiai lankstesne ir labiau viliojanti.

Neteisėtų metodų, žeminančių žmonių orumą, naudojimas. Laikina koalicinė Irako vyriausybė suteikė PKK darbuotojams imunitetą nuo šalies jurisdikcijos. Tik dėl to, šeši PKK darbuotojai apkaltinti irakiečių kalinių teisių pažeidimais bei jų kankinimu Abu Ghraib kalėjime išvengė baudžiamosios atsakomybės.

Finansinės veiklos pažeidimai. Kai kurioms PKK buvo pateikti kaltinimai dėl neskaidrios finansinės veiklos ir finansinių machinacijų. Jau ankščiau menėtai JAV kompanijai „KBR“, kuri yra gerai žinoma PPK „Halliburton“ dukterinė įmonė, nacionalinės kariuomenės vadovybė pateikė 1,8 mil. JAV dolerių ieškinį dėl dokumentų klastojimo.

Personalo parengimo kokybė. Reikia pastebėti, kad ne visi PKK darbuotojai pasižymi profesionalumu ir geru pasirengimu. Kai kurioms PKK yra pateikiamos pretenzijos dėl jų personalo profesinio netinkamumo ir parengimo kokybės. Pavyzdžiui 2005 m. spalio mėn. PKK „Blackwater“ buvo pripažinta kalta dėl įvykusios aviacinės katastrofos, kurios priežastys buvo skraidymo instrukcijų nesilaikymas bei pilotų neprofesionalumas.

PKK vis dažniau yra naudojamos taikos palaikymo operacijose. Demokratinės valstybės skirdamos mažiau dėmesio ir noro siūsti savo karines pajėgas į konfliktų apimtus regionus ar šalis, kurios neturi strateginės reikšmės, bando vykdyti savo tarptautinius įsipareigojimus pasinaudodamos PKK teikiamomis paslaugomis. Tai visų pirma yra dėl to, kad šalys nėra pasirengusios dalyvauti mažo intensyvumo karuose ir antra, vyriausybės nenori dalyvauti periferiniuose konfliktuose, galinčiuose pareikalauti daug aukų. Būtent PKK sėkmingai siekia užimti šį atsiradusi vakuumą.

---

⁹⁰ Singer, Corporate Warriors

PKK taikos palaikymo operacijose yra naudojamos transporto, tiekimo, ryšių ir logistikos srityse. Kyla diskusijos dėl galimybės panaudoti jas ir kitose taikos palaikymo operacijų funkcijose, kaip kad taikos stiprinimas. Jungtinėms tautoms buvo pasiūlyta panaudoti PKK grupes, sukuriant nuolatinės greito reagavimo pajėgas. Pagal vieną scenarijų, PKK galėtų būti naudojamos kaip greito reagavimo pajėgos veikiančios kartu su nacionalinėmis reguliariosiomis taikos palaikymo pajėgomis, arba pilnai perduodant taikos palaikymo operacijas PKK.⁹¹ Vienas iš argumentų, kodėl reiktų pasinaudoti PKK paslaugomis buvo tas, kad jos gali būti nusiųtos į konfliktų zoną daug greičiau nei į tai paprastai reaguoja nacionalinės karinės pajėgos ir antra, jų panaudojimas *ad hoc* daug efektyvesnis ir mažiau kainuojantis, nei nuolatinių nacionalinių karinių pajėgumų išlaikymas taikos palaikymo operacijoms vykdyti.

PKK panaudojimas galėtų būti efektyvesnis ir dėl tos priežasties, kad jos daug lankstesnės, nei sudėtingų biurokratinių sprendimų priėmimo procedūrų turinčios laikytis nacionalinės vyriausybės. Klasikinis pavyzdys yra 1995 metais Executive Outcomes (EO) kompanijos panaudojimas Siera Leonėje. Ši PKK panaudodama vieno bataliono dydžio pėstininkų batalioną sumušė Jungtinį Revoliucijos Frontą (angl. Revolutionary United Front-RUF) ir padėjo Siera Leonėje surengti demokratinius rinkimus. Tačiau kai tik kontraktas su EO kompanija baigėsi, karas šioje valstybėje atsinaujino ir 1999 metais JT privalėjo vėl atsiųsti taikos palaikymo kontingentą. Tačiau reikia pastebėti, kad PKK dar nėra pajėgios atlikti visą spektrą uždavinių taikos palaikymo operacijų metu. Tai ypač pasakytina apie PKK panaudojimą Irako operacijoje.⁹² Privačios karinės kompanijos „yra per mažos, kad galėtų būti naudojamos viso spektro karinių užduočių vykdymui“.⁹³ Be to, „nacionalinių pajėgų kariai nenori dalyvauti taikos palaikymo operacijose būdami šalia PKK, o juo labiau perleidžiant joms operacijų kontrolę“.⁹⁴ Be to yra abejojama, ar PKK gali ilgam užtikrinti taiką. Atstatant taiką šalyje ar regione dažnai siekiama demobilizuoti ir demilitarizuoti kovojančias puses. O tai reiškia, kad demobilizuoti kariai turi būti nors iš dalies aprūpinti darbu. Tai irgi yra viena iš Taikos atstatymo uždavinių,

---

⁹¹ M. O'Hanlon and W. Singer, „The Humanitarian Transformation: Expanding Global Intervention Capacity“, *Survival* 46, N1, Spring 2004, p. 92

⁹² M. O'Hanlon and W. Singer, „The Humanitarian Transformation: Expanding Global Intervention Capacity“, *Survival* 46, N1, Spring 2004, p. 93

⁹³ D. Lilly „The Privatization of Peacekeeping“

⁹⁴ D. Lilly „The Privatization of Peacekeeping“

ko PKK gali ir nedaryti, nes tai pareikalautų papildomų išlaidų. Turint omenyje, kad PKK siekia pelno, jos paprasčiausiai gali tam neskirti reikiamų finansinių resursų, kurias paprastai skiria karinį kontingenta siunčiančios šalys arba Jungtinės Tautos.

Nežiūrint į tai, kad PKK dažnai pagrįstai kritikuojamos dėl nepakankamo savo darbuotojų parengimo bei profesionalumo, tarptautinių teisės aktų nesilaikymo žmogaus teisių apsaugos srityje, tampa vis aktyvesnėmis žaidėjomis šiandieninėje strateginėje aplinkoje. Jos turėtų būti dėkingos per paskutiniuosius du dešimtmečius pasikeitusiam pasauliui, kuris buvo paveldėtas pasibaigus šaltajam karui. PKK sugebėjo taip išvystyti savo pajėgumus, kad jos tapo pajėgios greitai reaguoti ir taktiškai teisingai užimti atsiradusį saugumo vakuumą. Jos siekia perimti tai, ko valstybės nenori išlaikyti: perimti galimybę spręsti konfliktus, į kurių sprendimą nacionalinės vyriausybės negali, nenori ar bijo būti įtraukiamos.

IV. SAUGUMO PRIVATIZAVIMO GALIMYBĖS PRIVAČIŲ KARINIŲ KOMPANIJŲ KONTEKSTE.

Po Šaltojo karo pabaigos, prasidėjęs nacionalinių karinių pajėgų mažinimas privedė prie valstybių karinės galios susilpnėjimo. Tačiau dalyvavimas taikos palaikymo, kovos prieš terorizmą ir kitose karinėse operacijose privertė vyriausybes spręsti karinių pajėgumų trūkumų problemas, kurios galėtų būti didinamos naujų karinių technologijų, modernios ginkluotės diegimu bei karių skaičiaus didinimu. Esant tokioms aplinkybėms, valstybės pradėjo megzti glaudesnius santykius su PKK, kurios tuo metu susiformavo kaip savarankiškos karines paslaugas teikiančios veikėjos, ir buvo pasirengusios prisidėti prie nacionalinių kariuomenių karinės galios didinimo. Remiantis JAV Gynybos mokslų tarybos paskaičiavimais, Gynybos departamentas, naudodamas PKK paslaugas, kasmet sutaupo apie 30 milijardų JAV dolerių., Sudarydamas sutartis su PKK, JAV Gynybos departamentas ne tik mažina valstybės karines išlaidas, bet ir suteikia galimybę nacionalinėms karinėms pajėgoms koncentruotis ties pagrindinių, karinių tikslų siekimu.

PKK stiprybė yra mobilumas ir greitas reagavimas į galimų problemų sprendimus. PKK panaudojimo praktika parodė, kad jie greičiau nei reguliarios pajėgos gali dislokuotis į karinių konfliktų apimtus regionus. Per trumpą laiko tarpą, jos yra pajėgios suformuoti karinius dalinius ir prisidėti prie reguliariųjų dalinių pajėgumų sustiprinimo.

PKK gerai užsirekomendavo vykdydamos JT taikos palaikymo misijas. Jų karinio personalo pranašumai prieš JT taikos palaikymo pajėgas, kurios dažnai formuojamos iš besivystančių šalių karinių pajėgų, yra akivaizdūs. Be to, yra pavyzdžių rodančių, kad PKK panaudojimo išlaidos JT operacijose yra daug mažesnės.⁹⁵ Vykdydant taikos palaikymo operaciją Libijoje JTO, panaudodamos PKK, išleido 15 kartų mažiau, nei reikėtų išleisti samdant JAV karines pajėgas.⁹⁶ Taikos palaikymo operacijos metu Ruandoje, JTO atsisakė vienos PKK paslaugų, kuri pažadėjo per 14 dienų nuslopinti apėmusį šalyje genocidą. Kai situacija tapo nebevaldoma, JTO, nesiskaitydama su lėšomis, išleido 3 mln. JAV dolerių, tai yra 5 kartus daugiau nei prašė sumokėti privati

⁹⁵ P.W. Singer, „Peacekeepers, Inc“, Policy Review, June 2003

⁹⁶ Nigerian peacekeepers restored order in Liberia in the mid-1990s with the help of US-financed logistical support from a US PMC. See S. Fidler and T. Catan, „Private companies on the frontline“.

kompanija. Vėliau, ataskaitoje apie Ruandos operaciją JTO taip paaiškino didelių išlaidų priežastį: „siekdami sustabdyti žudynes konfliktų apimtuose regionuose, privalome kaip galima greičiau perdislokuoti pajėgas.“⁹⁷

PKK plačiai dalyvauja tarptautinių humanitarinių organizacijų darbuotojų saugumą užtikrinančiose operacijose. Pažymėtina, kad nuo 1990 metų pradžios, humanitarinę pagalbą teikiančių organizacijų aukų ir sužeistųjų skaičius viršijo pajėgų, dalyvaujančių taikos palaikymo misijose. Ten, kur vyriausybinės ar tarptautinės karinės pajėgos nėra pajėgios užtikrinti humanitarinę pagalbą teikiančių darbuotojų saugumo, PKK pasirengusios veikti ir užpildo šią spragą.⁹⁸

PKK prisidėta prie stabilumo palaikymo besivystančiose pasaulio šalyse. Reikėtų pažymėti šių operacijų svarbą, kurių metu siekiama sumažinti globalines grėsmes, tokias kaip tarptautinis terorizmas, organizuotas nusikalstamumas. Nors dažnai PKK veikia lydimą menko visuomenės pasitikėjimo, būtent „jų pastangomis pavyko sustabdyti konfliktus ir genocidą, atkurti taiką ir tvarką šalyse, kuriose didžiosios valstybės neturėjo tiesioginių interesų ir todėl nebuvo suinteresuotos įsikišti.“⁹⁹

Demokratinėse šalyse, kuriose pirmenybė teikiama socialiniam saugumui bei vyrauja pacifistinės idėjos ir idealai, politiniai sprendimai dėl nacionalinių karinių pajėgų dalyvavimo tarptautinėse taikos ir saugumo palaikymo operacijose tampa nepopuliarus. Todėl vyriausybės, samdydamos PKK ir pasirašydamos su jomis daug kainuojančius kontraktus, siekia išvengti atsakomybės už šių sprendimų priėmimą.

Svarbiu veiksniumi, turinčiu įtaką darbuotojų pritraukimui į privatų karinį sektorių, laikomas uždarbio dydis. Manoma, kad PKK mokami didesni už reguliariųjų pajėgų karių atlyginimai. Tačiau reikėtų nepamiršti, kad pinigai gaunami tik paslaugų teikimo metu, kol galioja kontrakto terminas. Be to, nacionalinių kariuomenių karininkai ir kareiviai turi didesnes socialines garantijas, be atlyginimo, jiems mokamos įvairios

---

⁹⁷ International Alert, *The politicization of Humanitarian Action and Staff Security: The Use of Private Security Companies by Humanitarian Agencies*; International Workshop Summary Report; Tufts University, Medford/Boston, April 2001.

⁹⁸ L. Brahimi, *Report of the Panel on United Nations Peacekeeping Operations*, A/55/305 – S/2000/809, August 2000

⁹⁹ S. Malaby, „Paid to Make Peace“, *Washington Post*, 4 June 2001. Americans have been reluctant to send US troops into Africa since the 1993 intervention in Somalia.

kompensacijos ir priedai, bei jie privalomai draudžiami sveikatos ir pensijų draudimu.¹⁰⁰ „...Mokslinio tyrimo, kuris pateiktų PKK ir nacionalinių pajėgų sąnaudų palyginimą, dar nėra atlikta“¹⁰¹, todėl sunku vertinti PKK pranašumus šiuo klausimu.

PKK panaudojimas išspendžia dar vieną susiformavusią problemą. Šalių vyriausybės nepakankamas nacionalinių ginkluotųjų pajėgų vaidmens suvokimas, neigiamai veikia kariuomenės kovinį parengimą ir profesionalumą. Nuo 1990 metų JAV kariuomenė dažnai buvo naudojama sprendžiant etninius ir tarptautinius konfliktus, humanitarinės pagalbos operacijose, kovoje su narkotikų augintojais ir jų platintojais, saugant strateginius objektus bei padedant silpnoms nacionalinėms vyriausybėms.¹⁰² Toks JAV ginkluotųjų pajėgų „atsakas į strateginės aplinkos pasikeitimą, pareikalavo didelių ir plačių karinių pajėgumų“ ir tai „išbalansavo jas tarp strategijos, kariuomenės struktūros ir resursų“.¹⁰³ Nekarinio pobūdžio operacijas gali sėkmingai vykdyti PKK darbuotojai, palikdami reguliariai kariuomenei vykdyti jos pagrindinę funkciją – užtikrinti ir palaikyti nacionalinį saugumą.

Įvertinus sėkmingą PKK dalyvavimą beveik visuose saugumo palaikymo srityse kyla klausimas dėl nacionalinių karinių pajėgų funkcijų perleidimo privačiam sektoriui ir galimybės savarankiškai ginti valstybės interesus. PKK panaudojimas nacionalinio saugumo užtikrinimui yra pakankamai rizikingas, kadangi jų veiklos motyvacija, kaip ir kiekvienos privačios struktūros, – uždirbti pelną. Be to, tokių funkcijų delegavimas privačiam sektoriui, reikštų valstybės atsakomybės už pagrindinės funkcijos vykdymą atsisakymą. PKK panaudojimas nacionalinio saugumo palaikymui, išbalansuotų santykius tarp vyriausybės, kariuomenės ir visuomenės, susilpnintų civilinės valdžios institucijų priežiūrą, įgyvendinant nacionalinę saugumo strategiją. Dar daugiau, tai galėtų sukelti pavojų valstybės suverenitetui. Vadovaujantis vokiečių karo teoretiko K. von Klauzevico (Clausewitz) valstybės modeliu, karinės jėgos monopolis ir jos kontrolė privalo išlikti valstybei.

---

¹⁰⁰ S. Goddard, *The private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict* (thesis), Faculty of the US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2001, p.11

¹⁰¹ M. Kelley. „Pentagon Memo“

¹⁰² H.H. Shelton, as cited in E.B. Smith, „The New Condottieri and U.S. Policy: The Privatization of Conflict and its Implications

¹⁰³ ten pat

Nacionalinės ginkluotosios pajėgos tarnauja savo valstybei ir visuomenei. Jos yra atskaitingos demokratiškai išrinktai valstybės valdžiai ir savo veikloje vadovaujasi karine etika, moralės kodeksais ir kariniais statutais. Tuo tarpu, PKK panaudojimo legitimumo klausimas kol kas nėra išspėstas, todėl jų veikla gali būti prilyginta tarptautinės teisės draudžiamai samdinių veiklai. PKK darbuotojų teisės ir pareigos apibrėžtos kontraktuose, kurie gali būti pakeisti arba visiškai nutraukti. Todėl kyla abejonių dėl PKK darbuotojų patikimumo ir kompanijų atsakingumo.

Didelį susirūpinimą kelia PKK kontraktininkų veiklos skaidrumas, sąžiningumas ir pagarba žmogaus teisėms. Jie yra įpareigoti laikytis karinio, saugumo ir policijos darbuotojų Elgesio kodekso normų ir taisyklių, gerbti žmogaus teises bei laikytis visuotinai pripažintų tarptautinės humanitarinės teisės normų. Tačiau yra atvejų, kai PKK darbuotojai nesilaiko šių įpareigojimų, ypač kai jie vykdo užduotis užsienyje.¹⁰⁴

Abejonės kyla dėl PKK gebėjimo savarankiškai vykdyti ir planuoti ilgalaikes karines operacijas. Karinio rengimo sistemos, kuri būtų atsakinga už profesinių standartų nustatymą ir jų laikymąsi nebuvimas, įtakojo aukštos kvalifikacijos darbuotojų trūkumą. Buvo nutrauktas kontraktas su neprofesionaliai dirbančia PKK, kuri teikė apmokymo ir konsultavimo paslaugas Irako kariuomenei. „Vietoje jos buvo pakviesti į pagalbą Jordanijos reguliarios kariuomenės padaliniai.“¹⁰⁵ Be to, PKK nuolat turi profesinės disciplinos problemų. „Siera Leonėje PKK sustabdė operacijų vykdymą ir nutraukė sutartį su vyriausybe po to, kai buvo nužudytas jos vadas.“¹⁰⁶ Toks netikėtas pasitraukimas sukomplicavo ir taip sudėtingą situaciją šalyje.

Tarptautinių operacijų vykdymas kartu su PKK atskleidė jų ir reguliarių koalicinių karinių pajėgų sąveikos problemas. Geros strateginės partnerystės stoka trukdo veikti išvien ir organizuoti bendrus veiksmus.

Šalių vyriausybės ir politikai sekdami daugiau informacijos apie PKK karinę veiklą, personalą, planus, susiduria su visišku slaptumu. „PKK slepia statistinius duomenis apie

---

¹⁰⁴ S. Goddard, *The private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict* (thesis), Faculty of the US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2001, p.120

¹⁰⁵ W. D. Hartung, „Outsourcing Blame“

¹⁰⁶ S. Goddard, *The private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict* (thesis), Faculty of the US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2001, p.121

žuvusiųjų ir sužeistųjų karių skaičius ir jų nuostolius.“¹⁰⁷ Toks informacijos slaptumas nėra priimtinas demokratinėje visuomenėje, kurioje susiformavusi tvarka dėl ginkluotų pajėgų kontrolės siekiant išsaugoti taiką. Be to, PKK yra pastebėtos finansuojant politines partijas. „, Siekdamas gauti milijoninius kontraktus, įtakoti karinę politiką, PKK savininkai finansuoja rinkimines kompanijas.“¹⁰⁸

PKK karinis potencialas, jų padalinių mobilumas ir patirties panaudojimas yra racionalus sprendžiant saugumo bei stabilumo palaikymo problemas. Tačiau dėl jų savarankiško vaidmens tarptautinėje saugumo aplinkoje yra abejonių. Problema kyla ne tik dėl jų veiklos teisinės bazės nebuvimo arba organizacinių gebėjimų trūkumo. Tai, dėl skirtingų valstybės ir privataus karinio verslo galutinių tikslų: valstybės - ginti savo piliečius ir jų teisėtus interesus, PKK – siekti finansinės naudos. Dėl pastarosios priežasties, didžiausia PKK koncentracija yra arti tokių mokių klientų, kurie vykdo didelio masto karines kampanijas – JAV, Didžiosios Britanijos, iš dalies Prancūzijos kariuomenių - strateginių sprendimų priėmimo centrų.

Kitur rinka yra daug mažesnė, todėl ir kompanijos yra smulkios, paprastai samdomos didesnių firmų iš JAV ir Didžiosios Britanijos kaip subrangovai. Kaip parodė atlikta nedidelė ekspertų ir kariškių iš Švedijos, Norvegijos, Danijos, Suomijos, Vokietijos ir Rumunijos apklausa (žr. anketą priede), daugiausiai tokios firmos teikia logistikos ir ribotos apimties karinio rengimo paslaugas. Vargu ar firmos su tokiomis ribotomis funkcijomis ir finansinėmis galimybėmis gali tapti efektyviais tarptautinės politikos veikėjais, paveržiančiais karinės galios monopolį iš valstybių. Pasak vieno Švedijos eksperto, atsakiusio į apklausos anketą, „daugelis firmų pradeda savo veiklą su ambicija būti tikromis PKK, tačiau po kurio laiko suvokia ribotą paklausą karinėms paslaugoms ir evoliucionuoja į tipiškas PSK“. Šis pastebėjimas labai aiškiai parodo, kad saugumo privatizavimo PKK veiklos pasekoje potencialas yra apribotas tiek rinkos konjunktūros, tiek tarptautinėje sistemoje dominuojančių veikėjų – valstybių – interesų.

---

¹⁰⁷ D.Barstow, „Security Companies: Shadow Soldiers in Iraq“ p. 73-78

¹⁰⁸ M. Beelman *et al* , „Winning Contractors. US Contractors Reap the Windfalls of Post-war Reconstruction“, Center for Public Integrity, 2004, at www.publicintegrity.org/wow/printer-friendly.aspx?aid=65

IV. IŠVADOS

Per pastarąjį dešimtmetį, tarptautinėje saugumo aplinkoje suaktyvėjo privačias karines paslaugas teikiantys dalyviai: samdinių grupuotės ir oficialiai užregistruotos pelno siekiančios kompanijos. PKK teikia plataus spektro paslaugas: karinis rengimas ir mokymas, logistika, karinis patarinėjimas ir žvalgyba, karinių operacijų stiprinimas. PKK darbuotojai savo veikloje vadovaujami nuostatais bei kitais teisės aktais, kurie yra taikomi jų šalyse. Skirtingai nuo PKK, samdinių ar jų grupuočių veikla pripažinta grėsme tarptautiniam saugumui bei draudžiama vadovaujantis 1989 m. JTO Generalinės Asamblėjos konvencija.

Šalių vyriausybės, tarptautinės organizacijos ir bendrijos, nevalstybinės humanitarinės pagalbos organizacijos ir agentūros sudaro sutartis su PKK dėl paslaugų teikimo, kai reikia padidinti reguliarių karinių pajėgų galią arba atlikti darbą padidinto pavojaus zonose. Nors PKK oficialiai deklaruoja savo veiklos nesuderinamumą su nusikalstama veikla, tačiau galimi atvejai, kai atskiri subjektai pasinaudodami jų teikiamomis paslaugomis gali sukelti grėsmę valstybių bei žmonių saugumui.

Tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių PKK veiklą, nebuvimas apsunkina šių kompanijų demokratinę civilių kontrolę bei sudaro prielaidas žmogaus teisių pažeidimams. Norint užtikrinti PKK veiklos skaidrumą bei valstybinių institucijų priežiūros taikymą yra būtina: priimti atitinkančius tarptautinius ir nacionalinius teisės aktus, reglamentuojančius PKK panaudojimą bei apibrėžti jų funkcijas; vystyti privataus karinio sektoriaus tarptautinį monitoringą; sukurti duomenų bazę ir vykdyti informacijos apsikeitimu dėl PKK veiklos užsienyje; nustatyti PKK reguliavimo priemones nacionaliniame lygyje.

Šalių vyriausybės, samdančios PKK ir tų, kurių teritorijose kompanijos yra įregistruotos, turi prisiimti atsakomybę už jų veiklą. Todėl būtent jos turėtų dėti pastangas dėl nacionalinių reguliavimo priemonių kūrimo ir įgyvendinimo. Didžiosios Britanijos Užsienio ir bendrų reikalų ministerija „Žaliojoje knygoje“ pateikti PKK veiklos nacionalinių reguliavimų pasiūlymai: uždrausti PKK veiklą už šalies ribų; uždrausti PKK samdyti kitų šalių piliečius; išduoti licencijas dėl karinės veiklos; įvesti PKK privalomą registravimą ir notifikavimą yra pirmas svarbus žingsnis siekiantis iškelti diskusijas apie

būtinybę įdiegti valstybės kontrolės sistemą bei sudaryti sąlygas PKK vykdyti legitimią veiklą.

PKK plačiai dalyvauja taikos palaikymo operacijose besivystančio pasaulio šalyse bei prisideda prie humanitarinių organizacijų misijų vykdymo. Jos aktyviai prisideda prie nacionalinių kariuomenių karinių operacijų vykdymo bei jų aprūpinimo. PKK potencialo panaudojimas, sprendžiant tarptautinio saugumo bei stabilumo iššūkius, yra racionalus ir logiškas. PKK jau įrodė savo privalumus prieš nacionalines ar tarptautines karines pajėgas. Jos yra mobilios, gebančios greičiau perdislokuoti savo pajėgas į karinių konfliktų apimtus regionus.

Dažnai PKK skiriamos sąnaudos yra mažesnės nei išlaidos skiriamos nacionalinėms karinėms pajėgoms. Be to, PKK darbuotojų panaudojimas nekarinio pobūdžio operacijose suteikia reguliariai kariuomenei galimybę koncentruotis ties jos pagrindine funkcija – nacionalinio saugumo užtikrinimu. Dar daugiau, PKK dislokacija karinių konfliktų vietose padeda sumažinti politinę įtampą, kylančią dėl vis didėjančio nacionalinių karinių pajėgų dalyvavimo tarptautinėse taikos palaikymo operacijose nepopuliarumo.

Bendra demokratinių valstybių vystymosi tendencija rodo, kad mažinant išlaidas gynybai, mažėja ir nacionalinės karinės pajėgos, kurios tampa mažiau pajėgios vykdyti platų spektrą funkcijų. Vyriausybės, atlikdamos karines funkcijas, siekia pasinaudoti PKK žmogiškaisiais bei kitais resursais, kurių jiems trūksta. Tai reiškia, kad valstybės naudodamos PKK teikiamas paslaugas siekia sustiprinti suverenios valstybės karinę galią. Be to, PKK panaudojimas už savo šalies ribų padidina nacionalinių ar koalicinių pajėgų, dalyvaujančių karinėse operacijose karinę galią.

Tačiau PKK turi ne tik legitimumo, bet ir kitokio pobūdžio problemų: personalo nepatikimumas; karinio rengimo sistemos nebuvimas; personalo parengimo kokybės neatitinkamumas ir jų profesinės disciplinos nesilaikymas; veiklos skaidrumas ir sąžiningumas; neteisėtų metodų, žeminančių žmonių orumą naudojimas; sąveikos su reguliariomis koalicinėmis karinėmis pajėgomis silpnumas. Įvertinus tai, kad PKK nėra apibrėžtos tarptautinėje teisėje, o nacionalinėje tik iš dalies ir tik kai kuriose šalyse, kyla klausymas dėl jų kaip savarankiškų veikėjų panaudojimo tarptautinėje saugumo aplinkoje patikimumo.

Dėl skirtingos nacionalinių karinių pajėgų karių ir PKK darbuotojų motyvacijos: vieni, gindami šalies teritoriją, gyventojus ir jų teisėtus interesus, vykdo piliečio pareigą, o kiti, siekia finansinės naudos, valstybės suvereniteto gynimo funkcijos perleidimas privačiam kariniam sektoriui yra neleistinas. Jis gali būti netgi pavojingas dėl galimo interesų konflikto tarp valstybės ir PKK. Tačiau procesai, vykstantys tarptautinio saugumo aplinkoje (naujų grėsmių atsiradimas, tiesioginio karo pavojaus sumažėjimas, didėjantis PKK skaičius) verčia plačiau pažvelgti į saugumo privatizavimo galimybes.

Valstybės, atsižvelgdamos į besikeičiančios saugumo aplinkos realijas bei PKK plėtrą, privalo aiškiai nustatyti jų funkcijas. Ne visos karinės funkcijos gali būti privatizuotos. Valstybės sausumos sienos, oro erdvės, teritorinių jūros vandenių gynyba, karinių operacijų planavimas ir vykdymas, strateginė ir operacinė žvalgyba turi išlikti valstybės centrinės valdžios kontrolėje ir negali būti privatizuojamųjų funkcijų sąrašė.

Mažų šalių vyriausybėms būtų naudinga privatizuoti tam tikras saugumo sritis, kurios nereikalauja nuolatinių pajėgumų išlaikymo taikos metu. Tačiau toks privatizavimas leistinas tik išsivysčiusiose šalyse su stipriomis demokratijos tradicijomis. Taip vadinamose „Silpnose šalyse“, PKK gali tapti pajėgesnėmis už šalies nacionalines karines pajėgas ir kelti pavojų konstitucinei santvarkai. Plečiantis saugumo privatizavimui, gali atsirasti palankios sąlygos korupcijos plėtrai nacionalinio saugumo srityje. PKK savininkai, siekdami gauti pelningus užsakymus, finansuodami rinkimines kampanijas, gali pradėti įtakoti saugumo politiką. Dar daugiau, privatus karinis sektorius, per savo patikėtinius vyriausybių administracijoje, siektų įtakoti vyriausybės sprendimus.

Valstybės atliekamų funkcijų perleidimas privačiam sektoriui vyksta visose veiklos srityse, įskaitant tas, kuriose valstybė ilgą laiką išlaikė monopolį. Tačiau pagrindinė kiekvienos šalies funkcija – šalies saugumo ir suvereniteto užtikrinimas, turi išlikti neprivatizuota. Priešingu atveju, iškiltų abejonių dėl pačios valstybės ir jos suvereniteto sąvokos. Nors yra mažai yra abejonių dėl to, kad PKK išliks politiniame pasaulyje ir kad jų paslaugų poreikis didės, ypač iš JAV ir Didžiosios Britanijos kariuomenių, vykdančių stambias karines kampanijas, bet stokojančių pajėgumų, pusės. Bet rinkos ribotumas, valstybių nesuinteresuotumas prarasti karinės galios monopolį ir siekis kontroliuoti PKK veiklą reikš, kad saugumo privatizavimas per PKK funkcijas ir šių kompanijų poveikis tarptautinei ir nacionalinei gynybos sistemai liks ribotas.

Literatūra

1. Anthony Mockler (1985), *The New Mercenaries* (The Garden City Press Letchworth, Hertfordshire)
2. David Shearer (1998), *Private Armies and Military Intervention* (Oxford University Press)
3. Frederic de Mulinen (1987), *Handbook on the law of war for armed forces* (International Committee of the Red Cross / Geneva)
4. International Committee of the Red Cross (1977) , *Protocols Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949* (International Committee of the Red Cross)
5. P.W. Singer (2003), *Corporate Warriors* (Cornell University Press)
6. Robert J. Bunker (2003), *Non-State Threats and Future Wars* (Frank Cass and Company Limited)
7. Robert Mandel (2002), *Armies without states the Privatization of Security* (Lynne Rienner Publishers, Inc.)
8. Russell Miller (1980), *The East Indiamen* (New York: Time-Incorporated)
9. Tim Smith (2002), *The Reluctant Mercenary* (The Book Guild Ltd / Sussex, England)
10. Tim Spicer Obe (2003) , *An Unorthodox Soldier* (Edinburgh and London: Mainstream Publishing)
11. BBC (February 13, 2002), ‘Peacekeeping ‘Role’ for Mercenaries’, *Global Policy Forum*, at <http://www.globalpolicy.org/security/peacekpg/general/2002/uk.htm>, accessed on 14 August 2004
12. C.E. Carlson, ‘The Boys : An All Professional (Mercenary) Military ?’, *Information Clearing House*, 2003, at <http://www.informationclearinghouse.info/article3786.htm> , accessed on 19 July 2004
13. Chris Shumway, ‘British mercenary with sordid past wins biggest Iraq security contract’, Jun 2004, at <http://www.iraq.net/displayarticle4290.html> , accessed on 19 July 2004
14. Deborah Avant, ‘Private Security Companies Are Mercenaries’, *Think Again : Mercenaries*, August 2004, at www.foreignpolicy.com/story/files/story2577.php, accessed on 14 Aug 2004

15. Ernesto Cienfuegos, 'Rape of Iraqi girls by US mercenaries and soldiers was rampant in Baghdad', 2004, at <http://aztlan.net/nineyearoldrapevictim.htm>, accessed on 14 August 2004
16. Fried Man, 'What is a mercenary?', April 2004, at <http://michael-friedman.com/archives/000326.html>, accessed on 19 Jul 2004
17. Major S. Goddard, 'The Private military company: a legitimate international entity within modern conflict', 2001, at www.globalsecurity.org/military/library/report/2001/pmc-legitimate-entity.pdf, accessed on 14 Aug 2004
18. Major Thomas J. Milton, 'The new mercenaries-corporate armies for hire', *Foreign Area Officer Association*, 1997, at <http://www.faoa.org/journal/newmerc3.html>, accessed on 14 August 2004.
19. 'Making a killing: the business of war', *Cold wars replaced by entrepreneurial wars*, 2002, at <http://www.eldis.org/static.DOC10778.htm>, accessed on 13 August 2004.
20. 'Mercenary / Private Military Companies (PMCs)', 2004, at <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/mercenary.htm>, accessed on 14 August 2004.
21. <http://www.postscriptum.lt/7-karas/karas-kaip-preke/>
22. <http://en.wikipedia.org/wiki/Conscription>
23. Christopher Kinsey, *Corporate Soldiers and International Security*, 2006m
24. *The Oxford Essential Dictionary of U.S Military*, New York, Oxford University Press, Berkley Book, 2001.
25. L. Nathan, 'Lethal Weapons: Why Africa needs alternatives to hires guns', Track two, Vol. 6 No2 august 1997.
26. Ženevos konvencijų papildomas protokolai "Dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas)", www.lrs.lt
27. S. Goddard, *The private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict* (thesis), Faculty of the US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2001.
28. „Международная конвенция о борьбе с вербовкой, использованием, финансированием и обучением наемников“ (1989), <http://www.un.org/russian/document/convents/chroncon.htm>

29. Fred Schreier and Marina Caparini, „Privatizing Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies“, Geneva Centre For Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva , March 2005.
30. D.Brooks, „The Business End of Military Intelligence: Private Military Companies“, The Military Intelligence Professional Bulletin, July-September 1999.
31. Sandline International, <http://www.sandline.com/>.
32. SourceWatch, http://www.sourcewatch.org/index.php?title=Aegis_Defence_Services
33. D.Lilly „The Privatization of Peacekeeping“
34. Fred Schreier and Marina Caparini, „Privatizing Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies“, Geneva Centre For Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva , March 2005
35. E.Schmittand Shanker, „Big pay luring military“, And J.Brookes, „The Pentagon’s Private Corps“
36. S. Rayment. „ Soldiers to be allowed a year off to go to Iraq to earn £500 a day as guards“
37. D. Isenberg,, Soldiers of Fortune LTd.“
38. P.W.Singer, „ The dogs of War go corporate“. The London News Review, 19 March 2004.
39. M. Khan ,, Business on the Battlefield“
40. W.D. Harbtung, ,, An Incomplete Transition“
41. G.Sudborough,, Fascist Mercenaries come to Iraq“, Makka Time,23 June 2004.
42. D.D Avant, “Privatizing Military Training”
43. D. Isenberg, A Fistful of Contractors: The Case a Pragmatic Assessment of Private Military Companies in Iraq, Basic Research Report 2004 of the British American Security Information Council, September 2004.
44. Report of the Committee of Privy Counselors’ to Inquire into the Recruitment of Mercenaries (London: Her Majesty’s Stationery Office, 1976).
45. Geoffrey Best, Humanity in Warfare: The Modern History of the International Law of Armed Conflicts (London: Weidenfield & Nicholson Ltd, 1980).
46. D. Žalimas „Sovietinė agresija prieš Lietuvą 1940 metais: nepagrįsti mėginimai ją pateisinti tarptautinės teisės požiūriu” Jurisprudencija, 2003, t. 46(38);

47. Tarptautinio Baudžiamojo Teismo statutas, - Valstybės žinios, 2003, Nr. 49-2165, <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=211305&Condition2>
48. UK Foreign and Commonwealth Office, „Green paper“, Annex B, which contains a list of legislation outside the UK.
49. L. Peterson, „Privatizing Combat, the New World Order“, Center for Public Integrity, Washington D.C., 28 October 2002. <http://www.publicintegrity.org/bow/printer-friendly>
50. T.H Winkler, „Learning from Mistakes.“
51. Private Military Companies: Options for Regulation 2001-02. Foreign and Commonwealth Office. ISBN 0 10 291415 X. CORRECTION, <http://www.fco.gov.uk/Files/kfile/mercenaries.0.pdf>
52. Eugene B. Smith „The New Condottieri and US Policy: The Privatization of Conflict and Its Implications“ 2002.
53. Making a killing: the business of war, Cold wars replaced by entrepreneurial wars, 2002, at <http://www.eldis.org/static.DOC10778.htm>, accessed on 13 August 2004
54. <http://www.pollingreport.com/irak.htm>
55. M. O’Hanlon and W Singer, „The Humanitarian Transformation: Expanding Global Interventio Capacity“, Survival 46, N1, Spring 2004.
56. Nigerian peacekeepers restored order in Liberia in the mid-1990s with the help of US-financed logistical support from a US PMC. See S. Fidler and T. Catan, „Private companies on the frontline“.
57. D. Barstow, „Security Companies: Shadow Soldiers in Iraq“
58. M. Beelman *et al* , „Winning Contractors. US Contractors Reap the Windfalls of Post-war Reconstruction“, Center for Public Integrity, 2004, at www.publicintegrity.org/wow/printer-friendly.aspx?aid=65

ANKETA

Gerb. karininkai,

Šiuo metu tyrinėju privačių karinių struktūrų veiklą, keliamas problemas ir jų plėtimosi pasekmes. Siekdamas susidaryti kuo platesnį situacijos įvairiose šalyse vaizdą ir palyginti skirtingų šalių karininkų nuomonę apie privačias karines kompanijas, parengiau šią anketą. Maloniai prašau Jus nuoširdžiai atsakyti į klausimus. Jūsų atsakymai padės giliau išnagrinėti minėtą problemą, o jų analizė, tikiuosi, bus naudinga ne tik rengiant mano darbą, bet prisidės prie dar labai mažai nagrinėtos problemos nušvietimo tarptautiniu mastu.

1. Ar Jūsų šalyje yra privačių karinių kompanijų?
  1. Taip.
  2. Ne.
2. Kokias paslaugas teikia PKK Jūsų šalyje ir už jos ribų?
  1. Yra samdomos dalyvauti kariniuose veiksmuose etniniuose, rasiniuose, gentiniuose, religiniuose konfliktuose.
  2. Samdomos taikos įvedimo, palaikymo operacijoms.
  3. Teikia logistikos paslaugas
  4. Organizuoja karinius mokymus ir pratybas.
  5. Aprūpina moderniausia ginkluote.
  6. Kita _____
3. Nurodykite, sutinkate ar nesutinkate su šiais teiginiais:

Teiginiai	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Nežinau
PKK veikla kelia grėsmę valstybės prestižui	1	2	3	4
PKK veikla kelia grėsmę valstybės saugumui	1	2	3	4
PKK veikla yra nekontroliuojama, todėl reikia stiprinti įstatyutinę bazę	1	2	3	4
PKK veikla naudinga, nes mano šalies karinės pajėgos nepajėgios susidoroti su dabarties saugumo iššūkiais	1	2	3	4
Tokių kompanijų veiklą reikia uždrausti, nes jos neatsako už savo veiksmus	1	2	3	4

Tokių kompanijų veiklą reikia uždrausti, nes jos neatsako už savo veiksmus	1	2	3	4
PKK veikla reikalinga, nes padeda įveikian lokalinius konfliktus	1	2	3	4
Reikia riboti PKK veiklą, nes ji pervilioja geriausia parengtus karius iš šalies kariomenės	1	2	3	4
	1	2	3	4
	1	2	3	4

EXECUTIVE SUMMARY

Westphalian international system rests on the fundamental premise of state sovereignty, which also implies state monopoly over the means of organised violence. However, since the end of the Cold War, the notion that only the state is capable of fielding a warfighting capability has been challenged by the phenomenon of Private Military Companies (PMCs). PMCs became rather visible actors in the contemporary conflicts and also an important component in the overall military capability of the leading military powers, such as the United States or United Kingdom. The question arises as to what extent the growth of private military industry advances a more general tendency towards privatisation of security function of the state and erodes its monopoly of military force. The study seeks to investigate the consequences of the rise of PMCs to international and national defence systems through the analysis of historical, legal and strategic aspects of the activities of PMCs. It draws a distinction between the historical concept of mercenaries and contemporary understanding of private military industry and discusses the range of defence and security functions that this industry performs. Having demonstrated the strategic rationale for employing PMCs in providing consulting, training, combat support and combat service support services, or even actual warfighting capability, the study looks into the legal problems associated with the activities of the PMCs. It shows how various attempts to regulate this industry nationally and internationally are made and how this affects the PMCs. Moral and democratic accountability arguments are brought forward in this context. The paper also looks at the new opportunities which arouse for the PMCs in the post-September 11 strategic environment. Despite lucrative contracts stemming from the military involvement of the US and its allies in Iraq or Afghanistan, there are also significant disadvantages of employing the PMCs in conflict zones, which the study also addresses. The paper concludes that, despite significant benefits derived from using the PMCs to bolster national and coalition military capabilities, their inherent functional drawbacks, concerns of the states about their sovereign authority and monopoly of military force as well as limited market opportunities outside major military powers, the US and the UK, will put significant constraints on the future role

of PMCs in international relations and on their potential to further privatise security functions of the state.